

confidential

SIRI

“Vyote vimeremetavyo...”

**RIPOTI MAALUM JUU YA KAMPUNI YA MEREMETA NA MATUMIZI
YA AIBU YA DHAHABU YETU**

M. M. Mwanakijiji -Mhariri

Consortium of Concerned Tanzanians International

Kwa heshima ya wale ambao wamekuwa wakitafuta ukweli kuhusu Meremeta na makampuni yanayohusiana nayo na ambao bado wanasimama leo hii kama vinara wa kutetea mithi wa utajiri wetu, wakiongoza mapambano dhidi ya ufisadi uliokubuhu na kudumu kwa miongo kadhaa sasa.

Hawa, watainuliwa katika historia ya taifa letu kama miamba isiyotisikika na cheche zichomayo za mwanzo wa moto utekelezao wa mabadiliko ya taifa letu kuelekea utawala bora na mafanikio ya kweli kwa kila Mtanzania.

Utawala utakaorudisha heshima, na hadhi ya Mtanzania. Mfano wa uthabiti wenu katika msimamo umetusukuma kuandaa ripoti hii. Ni umilele tu utakaotambua mchango wenu.

M. M. Mwanakijiji
Julai 30, 2009

SHUKRANI

Kurasa hizi zilizoko mikononi mwako ni kurasa ambazo hazikutakiwa kuonekana wala kujulikana. Vielelezo ambavyo tumeviambanisha vingine vimeweza kutufikia kwa namna ambayo daima tutaikumbuka. Na madai mazito ambayo tumeyajengea hoja na kuyatoa tukiangalia ushahidi uliopo mbele zetu vyote vinafanya ripoti hii kuwa ya namna ya kipekee.

Ni kutokana na hilo nitakuwa ni mnyimi wa fadhila endapo sitatoa shukrani zangu za dhati kwa wale wote ambao wamefanikisha kazi hii ngumu na iliyochukua muda mrefu kuikamilisha. Ni watu wengi ambao kwa hakika wanapaswa kushukuriwa kwa michango yao mbalimbali hadi kukamilika kwa ripoti hii.

Kwanza, nishukuru familia yangu ambayo kwa mara nyingine tena imeniachilia kufuatilia kile ambacho moyo wangu unasukumwa na licha ya matatizo na majanga mazito kwenye familia wamenibeba tena kwenye mabega yao na kunipa nafasi ya kuona mbali; wameelewa umuhimu wa mimi kuendelea katika mapambano haya ya fikra ambayo nimewekeza hisia, mapenzi, furaha, na machungu yangu.

Natumaini kazi hii nyingine itatosha kunipa nafasi ya kusamehewa mbele zao kwa kukosa kuwepo mara kadhaa nyumbani.

Shukrani zaidi ziwaendee marafiki zangu watano ambao kwa namna ya pekee wamechangia sana kufanya ripoti hii iwe.

Kwanza ni mwandishi wa magazeti mbalimbali nchini Tanzania na ambaye kutoka kwake nimejifunza mengi juu ya uchunguzi; Rev. Kishoka ambaye mchango wake katika mapambano ya fikra hauwezi kupimika; Bw. Dua wa Uingereza ambaye mchango wake katika kufanikisha shughuli hii hasa dakika za majeruhi daima nitaukumbuka na vile vile Bw. Maxence Mello wa Tanzania ambaye licha ya kuhakikisha shughuli hii inafanikiwa alikuwa tayari kutupatia msaada mkubwa pale ambapo tulikuwa tumekwama kabisa.

Zaidi ya hao sina budi kuwashukuru wataalamu wetu wa kiufundi ambao kutokana na ushauri wao baadhi ya mambo na utendaji wa kazi hii ilibidi yabadilike na matokeo yake kuwa ni bora zaidi. SteveD na Frank ninawashukuru kwa kuendelea kusimama pamoja nami huku wao wenyewe wakikabiliwa na changamoto mbalimbali katika shughuli zao vile vile. NI wema tu unawasukuma kwa hayo.

Wanachama wa mitandao ya Mwanakijiji.com na Jamiiforums.com ambao kati yao wapo mashabiki wakubwa wa kazi zetu hizi na ambao kutokana na mabadilishano ya hoja karibu kila siku wameweza kuninoa katika sanaa ya ujengaji hoja, kufikiri kikosoaji na kuweza kujifunza umakini katika kushawishi wameweza kunijenga na kuwa bora zaidi kimtazamo hivi sasa kuliko miaka mitatu iliyopita. Hawa ninawashukuru sana.

Lakini zaidi pia ninawashukuru wasomaji wa kijarida cha Cheche za Fikra ambacho ndiyo hasa mwanzo wa suala hili kwa upande wetu. Vile vile wasomaji wangu katika

magazeti mbalimbali na wasikilizaji wa KLHN International na mashabiki ambao wametawanyika sehemu mbalimbali duniani ambao kwa hakika wamekuwa sababu ya mimi kuendelea kuandika na kujaribu ushawishi mpya katika kuendeleza mapambano ya fikra ambayo hatima yake huonekana katika kupiga kura kuchagua viongozi bora na kuchochea ujenzi wa taifa jipya na la kisasa. Bila ya hawa kwa hakika ningekuwa sina sababu ya kuendelea kuandika!

Shukrani pia ziende kwa “Ka-Nzi” na kundi lake zima ambao hata mara moja hawajanikatalia jukumu lolote nililowatuma iwe Tanzania, UAE, Costa Rica, au Uswisi. Wamefanya zaidi ya wito wao bila kulalamika wala kunung’unika hata pale ambapo mbawa zao zilitishiwa kukatwa!. Shukrani

Mwisho shukrani kwa baadhi ya maafisa wa taasisi zetu mbalimbali ambao bila ya misaada yao baadhi ya mambo kamwe yasingefanikiwa na vita hii dhidi ya ufasadi uliokubuhu ingekuwa ni sawa na kutupa ngumi gizani; hawa wametumulikia mwanga wa wapi tupigane.

Katika haya yote ninamshukuru Mungu ambaye upendo wake kwangu unapita kipimo cha uelewa wangu, ni yeye tu ambaye kwake ninajitiisha. Namshukuru yeye kwa kila karama na vipaji vyote alivyonijali na ni kwake tu ninamrudishia Utukufu.

Ni kwa sababu yake yeye pekee, sitompigia mwanadamu magoti. .

“Kabla ya kubadilisha kura, ni kubadilisha fikra!”

M. M. Mwanakijiji

DIBAJI

Katika ile ripoti ya mwaka 2006¹ juu ya kutumiwa kwa Tanzania kama njia ya usafirishaji wa silaha haramu katika eneo letu la maziwa makuu tulikutana na upinzani mkubwa sana. Na tulipojaribu kuonesha kuwa kutumika huko kumewezeshwa na baadhi ya maafisa wa ngazi za juu katika Wizara ya Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa, Usalama wa Taifa na nafasi nyingine nyeti katika mawazo ya baadhi ya watu tulikuwa tumevuka mipaka.

Kuna baadhi ya watu katika kile ambacho tunaweza kukiita ni “Uzalendo uliopotoka” waliona kuwa tunajaribu kuichafua nchi yetu na kutaka kujaribu kuitangaza vibaya kwa madai yasiyo na msingi. Na hatutashangaa endapo ripoti hii nayo itapokelewa kwa namna ile ile kwani kile ambacho kinaitwa “siri” kimewekwa hadharani na maswali ambayo hayakutakiwa kuulizwa yanaulizwa tena hadharani.

Hata hivyo, ni imani yetu kuwa mzalendo wa kweli si yule anayeficha mabaya ya nchi yake au ambaye hataki kuyakabili mambo machafu ambayo yanafanywa kwa jina lake; bali ni mtu ambaye yuko tayari kunyoshea kidole uozo hata kama unafanywa na Rais, Waziri Mkuu au Mkuu wa Majeshi. Kwani ni katika kufanya hivyo, analeta nuru kwa taifa lake.

Tunaweza kujifunza kutoka kwa wenzetu vile vile kufunua uovu na uozo unaofanywa kwa jina la nchi au na watumishi wa ngazi za juu serikalini. Mfano mzuri ni ule wa Wamarekani ambao waliamua kukasirishwa baada ya kuona picha za unyanyasaji wa wafungwa kule Abu Ghraib, Iraq na kusababisha mashtaka kuletwa dhidi ya wahusika. Kama watu wasingelalamikia zile picha za kudhalilisha za Abu Ghraib miaka michache iliyopita labda tusingejua yaliyotokea. Vile vile kama kusingekuwa na Waingereza ambao walipigia kelele kashfa ya “Silaha kwa Afrika” au wale walipoipigia kelele serikali ya Papua New Guinea baada ya kuwakodi mamluki wa EO basi mambo mengine mabaya yangeendelea kufanywa.

Kwa muda wa karibu miaka kumi haikuwahi kudaiwa kuwa kampuni ya Meremeta ilikuwa inahusika na mambo ya usalama wa Taifa; Kwa muda wa miaka kumi suala la Meremeta halikuletwa Bungeni na wapinzani bali na serikali yenyewe tena kwa majivuno. Na katika wakati huo wote hakuna aliyedai kuwa kampuni ya Meremeta inahusiana na masuala ya Ulinzi au Usalama wa Taifa. Ni mwaka jana baada ya kubanwa Waziri Mkuu Pinda akaliambia Bunge kuwa suala la Meremeta ni la Ulinzi na akaapa kutoligusa hata ikibidi kusulubishwa na asulubishwe.

---

¹ Tumeambatanisha ripoti hiyo kwenye faili la vielelezo.

Kuanzia mwaka jana udadisi wetu nao ukakolezwa kwani historia inaonesha kuwa wakati wowote serikali inafanya jambo na kudai ni kwa ajili ya “usalama wa taifa” au kwa ajili ya “siri za serikali” inatosha kuliza king’ora cha tahadhari kwani tawala nyingi duniani zinatumia kisingizo hicho kuficha siri za aibu na uovu na jitihada zozote za kufunua hilo zinakabiliwa na tishio la mtu kushtakiwa kwa “kuvujisha siri za serikali”. Hoja zilizotolewa na majibu ya kuchanganyana vilitufanya kutoridhika na maelezo hayo ya Waziri Mkuu kwani kengele za tahadhari zilianza kupiga kelele vichwani mwetu..

Katika makala yetu hii maalum tutaangalia kisa cha Meremeta kwa upana wake; Meremeta ya Kusaidia wachimbaji wadogo, Meremeta ya Mgodhi wa Buhemba na Meremeta ya Usafirishaji wa Silaha Haramu. Meremeta hizi zote kimsingi zimefungamana sana kiasi kwamba ni vigumu kuweza kujua wigo wa moja unaanzia wapi na unaishia wapi. Ni uchunguzi huru na wazi ndio unaweza kufunua hali halisi. Siyo kusudio letu kufanya kazi hiyo kubwa, bali kuchokoza na kuchochea mjadala mpana zaidi ambao umeshindwa kufanyika Bungeni.

Tutaangalia Meremeta ya Wachimbaji wadogo kwa kifupi halafu ile ya Buhemba (ya kuanzia 2003) halafu tutaangalia ile Meremeta ya Usafirishaji silaha haramu kuelekea maeneo ya maziwa makuu na hususan Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo – DRC (yaani ya kuanzia 1997). Meremeta ya wachimbaji wadogo na ile ya silaha haramu zimeshikana sana kiasi kwamba tunaamini ni moja hiyo hiyo.

Kuna historia mbili kubwa juu ya kampuni ya Meremeta. Ipo historia ambayo imekuwa ikitajwa tajwa hadharani na historia ambayo ni wachache wanaijua. Ile ya hadharani ni rahisi kuipata kwani iko katika rekodi za Bunge, habari za magazeti, taasisi na idara mbalimbali. Hivyo katika sura za mwanzo tutaweza kuwaleta karibu wale ambao hawajawahi kufuatilia kwa karibu suala la Meremeta.

Hata hivyo ni historia ile isiyowekwa hadharani ndio asili ya utata wote kuhusu Meremeta. Hiyo historia ya pili imefungamana na mambo mengine mengi kiasi cha kutengeneza kama utando wa buibui ambao haupenyeki isipokuwa kwa watu makini na wenye ujasiri kama wa kupasua ukungu kwa upanga. Tunaamini tulichokigusa ni kidogo na kiduchu tu kulinganisha na kile ambacho tumekiacha.

Tunaamini tukichanganya mambo yote tunayoyajua leo hii kuanzia 1995-2005 kuhusu suala la ulinzi wa raslimali zetu tunaweza kusema pasipo shaka kuwa ni kipindi cha aibu. Na bila ya shaka itakuwa sahihi kabisa tukitangaza rasmi kuwa utawala wa aliyekuwa Rais wa Tanzania Bw. Benjamin Mkapa ulikuwa ni utawala wa kifisadi; msingi wake, fikra zake, utendaji wake na mwelekeo wake ulizunguka katika ufisadi.

Timu ya Wachunguzi – CCTI

SURA YA KWANZA

KUIELEWA MEREMETA, DEEP GREEN FINANCE NA TANGOLD

Uanzilishi wa Meremeta

Kati ya vitu tunavyovijua kwa uhakika mkubwa hadi hivi sasa kwa uhakika mkubwa ni kuwa kampuni ya Meremeta iliandikishwa huko Uingereza August 19, 1997 na kufilisiwa mwaka 2006 huko huko Uingereza. Ilianzishwa ikiwa ni ubia kati ya Serikali ya Tanzania na Triennex² ya Afrika ya Kusini.

Taarifa hizo zinasema kuwa ni ubia wa mgawanyo wa nusu kwa nusu (50/50) kati ya Serikali kupitia Hazina na Triennex ya Afrika ya Kusini.³ Hata hivyo tangazo la ubia huo lililotolewa kwenye gazeti la Business Times mwaka 1998 liliweka suala la ubia huo chini ya Wizara ya Ulinzi na Kujenga Taifa kitu ambacho kilizua udadisi kwa baadhi ya wachunguzi.

Taarifa zote ambazo tumeweza kuziangalia zinazohusu hii Meremeta zinatulazimisha kuamini kabisa ilitengenezwa kwanza kwa ajili ya kununua dhahabu kutoka kwa wachimbaji wadogo wadogo (small scale miners) na kwa muda mrefu sababu hii ndio imekuwa ikitajwa mara kwa mara.

Ripoti ya Kamisheni ya Umoja wa Mataifa juu ya Afrika ya tarehe 18 Julai, 2003 yenye kumbukumbu namba ECA/SDD/CSD.3/4⁴ inatolea mfano kampuni ya Meremeta kama mojawapo ya makampuni yanayojihusisha na kusaidia wachimbaji wadogo. Katika jedwali lake la 6 kwenye ukurasa wa 13 kamisheni hiyo inasema kuwa “lengo kubwa la kampuni hiyo (Meremeta) ni kuwasaidia wachimbaji wadogo na kuuza dhahabu yao”. Kwa mujibu wa kamisheni hiyo Meremeta ilikuwa inatimiza lengo hilo kwa njia kubwa kufanya yafuatayo:

- a. Kutoa vifaa kama vile pampu, kompresa na vifaa cha kuchimbua
- b. Kuweka vifaa vya kusagia mawe yenye dhahabu ambavyo wachimbaji wangetumia kusagia mawe hayo ili kupata dhahabu

---

² Kampuni ya Triennex ni jina linalojitokeza mwaka 1998. MoU ya awali ilikuwa na jina jingine.

³ Ripoti ya Kamisheni ya Uchumi ya Umoja wa Mataifa juu ya Afrika iitwayo “Selected Themes on natural resources development in Africa: Artisanal and Small scale mining and technology challenges in Africa”, Julai 18, 2003

⁴ Ibid.,

- c. Kununua dhahabu moja kwa moja toka kwa wachimbaji kwa bei ya punguzo la asilimia 20 (kufidia vifaa wanavyopewa) na bila ya kuuliza maswali hiyo dhahabu imetoka wapi.

Lengo hilo la kununua dhahabu toka kwa wachimbaji wadogo wadogo lilitajwa pia miaka mitatu kabla yake na Aloyce Tesha Mjeolojia Mwandamizi katika wizara ya Nishati na Madini katika mada yake aliyoitoa Novemba 2000 huko Cape Town Afrika ya Kusini⁵. Vyanzo vingine vinaonesha pia kuwa kampuni hiyo ya Meremeta ina maslahi ya asilimia 70 kwenye leseni za uchimbaji za Buhemba, Buhemba Kusini, Kilamongo, Magunga na Mwizi.⁶

Kwamba Meremeta ilikuwa kwa ajili ya kusaidia wachimbaji wadogo halikuwa na utata. Aliyekuwa Rais wa Tanzania Bw. Benjamin Mkapa akizungumza wakati akifungua Bunge la Muungano Novemba 20, 2000 alisema wazi kuwa atatilia mkazo kuhakikisha kuwa kampuni ya Meremeta inaendelea kusaidia wachimbaji wadogo wadogo. Hata yeye hakuihusisha Meremeta na siri za usalama wa taifa au na kiwanda cha Nyumbu. Kwa mujibu wa Rais Mkapa Meremeta ilikuwa ni kwa ajili ya kusaidia wachimbaji wadogo Hili ndilo lililokuwa likisemwa tangu awali. Isipokuwa kama alikusudia kulidanganya taifa kwa kuliambia kitu kingine wakati ukweli ulikuwa ni jambo jingine.

Ununuzi wa dhahabu 1997-2003

Kwa muda wote wa mwanzo wa uhai wake – kabla ya mgodi wa Buhemba (1997-2003) Meremeta ilikuwa ikifanya shughuli zake za kununua dhahabu toka kwa wachimbaji wadogo wadogo, na kutoa vifaa kusaidia kazi yao hiyo. Kwa mujibu wa Taasisi ya Marekani ya Mineral Resources Program iliyo chini ya US Geological Survey yenye kutunza matokeo ya utafiti wa madini kwa zaidi ya nchi 180 na inayogharimiwa na serikali kuu ya Marekani kampuni ya Meremeta imekuwa ilifanikiwa kununua dhahabu tangu mwanzo wa uhai wake.

Kwa mujibu wa Aloyce Tesha “(Meremeta) inajihusisha na ununuzi wa dhahabu toka kwa wachimbaji wadogowadogo. Kampuni hiyo imewakopesha wachimbaji hao vifaa vya kuchimbua na kuchakatua dhahabu mwa makubaliano na wachimbaji hao kuuza dhahabu yao kwake.” Na kwa mujibu wa mwanajiojio huyo “kampuni (hiyo) imeweza kuanzisha vituo vya ununuzi wa dhahabu sehemu mbalimbali nchini zenye wachimbaji wadogo wadogo”. Na anasema mpango huo ulianza kutekelezwa kuanzia mwezi Novemba 1997 (miezi kama mitatu tu tangu kuundwa kwake). Hata yeye mtu wa Wizara aliitambua Meremeta kwa shughuli yake hiyo na alikuwa na takwimu kuonesha hilo. Meremeta haikuwa na utata.

Kuanzia mwaka huo hadi pale walipoanza kuchimba dhahabu yao wenyewe kwa kupitia mgodi wa Buhemba Meremeta ilikuwa inapata karibu ya dola milioni moja na milioni tatu (mwaka 2000, iliuzwa dhahabu ya dola milioni 3). Muda wote huu hakuna jambo

---

⁵ Baadaye Bw. Tesha amekuwa msemaji wa Wizara ya Nishati na Madini

⁶ Baadhi ya leseni hizi ziliuzwa baada ya kashfa ya Meremeta kuiva kwa kampuni ya Randgold.

lolote linaloonesha kitu tofauti na suala la ununuzi wa dhahabu toka kwa wachimbaji wadogo wadogo ingawa kuna vile ambavyo vilikuwa vinaendelea nyuma ya pazia.

Meremeta ya Buhemba – Uchimbaji wa Dhahabu 2003-2005

Hata hivyo, mahali fulani na kwa sababu fulani baada ya kuingia Buhemba kampuni ya Meremeta ikawa inahusishwa na kusaidia kiwanda cha magari cha Nyumbu. Tatizo kubwa hapa ni kuwa Nyumbu siyo siri, mipango yake imekuwa wazi kwa muda mrefu na utafiti wake unatengewa fedha katika bajeti ya kawaida.

Ni Profesa Sarungi aliyesema kuwa kati ya 2003 na 2005 shirika la Nyumbu lilitengewa jumla ya shilingi milioni 950 kwa ajili ya utengenezaji wa magari yapatayo 21 ya kijeshi (kwa wastani wa shilingi milioni 45.2 kwa gari moja).

Kwa hiyo, tunaweza pia kusema pasipo shaka yoyote ile kuwa endapo fedha zilikuwa zinahitajika kwa ajili ya kampuni ya Nyumbu kwa sababu yoyote ile zingeweza kuombwa na kupangiwa na Bunge kama kulikuwa na ulazima wake. Kwa mfano, kama tungekuwa katika vita na jeshi linahitaji vifaa au magari zaidi Bunge linawajibika kupatia JWTZ kiasi hicho cha fedha bila kulazimika kufichua mipango ya kijeshi. Tunaweza kuona kuwa hakuna sababu yoyote ya usiri wa kuipangia Nyumbu kiasi cha fedha kwani hilo limeshafanyika kwa uwazi tu kwani umuhimu wa Nyumbu kwa jeshi unafahamika.

Aliyekuwa Waziri wa Ulinzi na Kujenga Taifa Bw. Edgar Maokola Majogo akiwasilisha bajeti ya wizara yake mwaka 2000 alisema kuwa Jeshi la Wananchi lilikuwa na mpango wa kushirikiana na kampuni ya Afrika ya Kusini ya Vickers OMC katika mradi mkubwa wa mamilioni ya shilingi wa kutengeneza magari kwa ajili ya matumizi ya kijeshi na raia katika kiwanda chake cha Tanzania Automotice Technology Center - TACT (maarufu kama Nyumbu).

Kampuni ya Vickers OMC ya Afrika Kusini ilibadilishwa baadaye na kununuliwa na kampuni ya BAE Sysytems ya Uingereza na kugeuzwa kuwa BAE Land Systems ambayo inahusika na utengenezaji wa magari ya kijeshi na hasa yale yenye kukabiriana na mazingira magumu. Hivyo ushirikiano wa TATC na Vickers OMC una mantiki. Na kwa kadiri ya kwamba ulitangazwa Bungeni tunajua kuwa haukuwa siri.

Kwa mujibu wa Bw. Majogo fedha za kufanikisha mradi huo wa utengenezaji magari zilikuwa zipatikane kutoka katika shughuli za kampuni ya Jeshi ya madini ya Meremeta Limited. Ikumbukwe kwamba wakati huo Meremeta ilikuwa haichimbi madini bali inanunua dhahabu kutoka kwa wachimbaji wadogo wadogo.

Cha kushangaza hata hivyo ni kuwa Meremeta ikaingia katika ushirikiano na Jeshi la Wananchi baadaye (Februari 2003) na Buhemba Mines ambayo ni kampuni “nyingine” ya jeshi. Swali linalogusa hapa ni kuwa: *Kama Meremeta Ltd ni kampuni ya jeshi na Buhemba Gold Mine iko chini ya jeshi ni kwanini basi jeshi hilo hilo liingie mkataba na kampuni yake nyingine wakati vyote viko chini ya Mkuu mmoja na Wizara moja?*

Swali jingine ni kuwa kwa vile mradi wa ujenzi wa magari ya kijeshi siyo siri na ushirikiano na kampuni ya Vickers haukuwa siri kwanini suala la bajeti ya mradi huo chanzo chake kiwe nje ya bajeti isipokuwa kama kuna kitu zaidi ya magari kinachotakiwa kufichwa?

Isipokuwa aidha Meremeta haikuwa kampuni ya serikali kabisa (ndiyo sababu hesabu zake hazijawahi kukaguliwa na CAG) au Buhemba haikuwa kampuni ya serikali. Kama maneno ya Karamagi ni ya kweli kuwa Buhemba ilianzishwa na Meremeta basi uwezekano wa Buhemba kuwa mali ya jeshi nao ni mdogo. Ndio maana katika toleo letu la mwisho la *Cheche za Fikra* tulihoji kama Jeshi letu la Ulinzi bado ni mali ya Watanzania?

Swali hili japo laweza kuonekana ni la kizushi lakini lina mantiki kubwa. Kama JWTZ ndiyo linawakilisha ile asilimia 50 ya hisa za serikali kwenye Meremeta na mgodi wa Buhemba ni mali ya jeshi hilo, ni kwanini basi mkataba huo mwingine uingie?⁷

Ushahidi mwingine ni kuwa katika hotuba yake Bungeni aliyekuwa Waziri wa Ulinzi Profesa Philemon Sarungi alilitaarifu Bunge kwa maneno haya “mwaka jana(2003) nilitaarifu Bunge lako Tukufu kuhusu kuanza kwa uzalishaji wa dhahabu katika Mgodi wa Buhemba unaomilikiwa na **MEREMETA LTD**. Mgodi umejengwa katika eneo lililokuwa kambi ya Jeshi ambapo shughuli za uchimbaji na uzalishaji zinasisimamiwa na Idara ya Madini.”⁸

Kwa mtu yeyote anayefahamu lugha ya Kiswahili vizuri hawezi kupata shida ya kuelewa neno “kumiliki” na “kusimamia”. Zaidi ya yote matumizi ya wakati uliopita “lililokuwa” kuelezea eneo la mgodi kunaashiria kuwa hali si hivyo sasa. Hivyo eneo la “lililokuwa

---

⁷ Mkataba wa uanzilishi wa Meremeta ni Hazina ndiyo iliingia kwa niaba ya serikali na siyo Jeshi.

⁸ Hotuba ya bajeti ya wizara Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa, 2004/2005

kambi ya jeshi” ina maana eneo hilo si kambi ya jeshi tena. Hili tutawaachia wataalamu wa lugha na mantiki kutufafanulia.

Huu uhusiano wa kuchanganya sana kati ya kampuni binafsi na jeshi la wananchi ni uhusiano ambao umeshawachanganya watu wengi. Kutokukaguliwa kwa kampuni hii kama inavyopaswa na Mkaguzi na Mdhibiti Mkuu wa serikali kunaongezea tu katika kile kinachoonekana kuwa ni njama ya kuficha ukweli kwa kisingizio cha “usalama wa taifa” au mambo ya “ulinzi” ya Taifa.

Kinachochanganya zaidi ni kuwa mgodi mpya⁹ wa Buhemba ulijengwa na Kampuni ya Afrika ya Kusini kwa gharama ya Rand 240 milioni (karibu sawa na dola milioni 65). Kwa mujibu wa kampuni ya ujenzi ya WBHO (Pty) Ltd ya Afrika ya Kusini ujenzi wa mgodi wa Buhemba ulikamilika mwaka 2000. Ujenzi huo wa mgodi wa Buhemba ulifanywa kwa niaba ya kampuni hiyo ya Meremeta na Triennex na si kwa niaba ya serikali.

Kampuni hiyo ya WBHO ilipewa jukumu la kufanya shughuli zote za ujenzi ikiwemo uhandisi mchundo. Kwa mujibu wa mkataba wa awali kampuni hiyo ilikuwa ijenge uwanja mdogo wa ndege (01 46 30 S 034 06 00 E)¹⁰, barabara, kiwanda cha kusafisha dhahabu, na bwawa. Shughuli nzima ya ujenzi ulihusisha pia kampuni za Jefferies & Green na Time Mining¹¹ zote za Afrika ya Kusini.

Chanzo kingine cha kuaminika toka ndani ya JWTZ kinadokeza kuwa jeshi lilipa karibu shilingi bilioni 6 kuchangia ujenzi wa mgodi “wake” wa Buhemba. Hata hivyo haijaleweka kama fedha hizo zilikuwa zimetengwa na Bunge kwa shughuli hiyo au zimetokana na chanzo “kingine”. Na hatujui ni kiasi gani kampuni ya Triennex ilichangia kama mbia kwenye ujenzi wa Meremeta.

Hata hivyo, Bunge liliambiwa kitu tofauti. Akijibu hoja za Dr. Slaa aliyekuwa Waziri wa Nishati na Madini Bw. Nazir Karamagi alidai kuwa “, katika kukabiliana na ushindani wa kibiashara, mwaka 2000 Meremeta iliamua kuingia katika uchimbaji mkubwa wa dhahabu kwa kuanzisha mgodi wa Buhemba, badala ya kutegemea kununua dhahabu kutoka kwa wachimbaji wadogo wadogo tu.”

---

⁹ Kabla ya uchimbaji mpya wa 2003 kuliwahi kuwa na machimbo ya Buhemba yaliyositishwa mwishoni mwa miaka ya 60. Tunapozungumzia mgodi wa Buhemba tunazungumzia huu mpya.

¹⁰ Buhemba ni kama maili 225 kutoka Mwanza ambapo kuna uwanja wa ndege pia.

¹¹ Anna Muganda imekuwa ikidaiwa kuwa alikuwa na maslahi katika kampuni hiyo na ndiye aliyeleta suala hilo kwa serikali baada tu ya kuundwa Meremeta. Karamagi alipinga vikali kuhusishwa kwa Anna Muganda na Meremeta. Mwaka 2004 aliolewa na kuwa mke wa Gavana Ballali. Karamagi alipomjibu Dr. Slaa mwaka 2007 alitaja Wakurugenzi wa Time Mining wa wakati huo lakini siyo wa kati ya 1997-2000 muda ambao Time Mining inashirikishwa kwenye Meremeta na Buhemba.

Taarifa hizo hazikuwa sahihi kwani mwaka 2000 sehemu ya ujenzi wa mgodi wa Buhemba tayari ilikuwa imekamilika. Ni sehemu ya shimo la wazi ambapo uchimbaji ndio ulikuwa ufanyike lililokuwa limebakia na kuanza kuchimbwa mwaka 2000 na kampuni hiyo hiyo ya WBHO katika mkataba wao wa pili.

Hilo pia linadhihirishwa na udhamini uliotolewa na Benki Kuu kwa mradi huo wa Meremeta mwaka 1999 wenye thamani ya shilingi bilioni 100. *Haiwezekani basi kuwa uamuzi wa Meremeta kujiingiza kwenye uchimbaji mkubwa ulifanywa mwaka 2000 kama alivyodai Karamagi.* Kama udhamini ulitolewa mwaka 1999 ni wazi Meremeta ilishajua na serikali kuridhia uanzishwaji wa mradi huo wa Buhemba.

Kwa kawaida Benki Kuu inapotoa udhamini wa kiasi kama hicho ina maana kuna deni linaingiwa na kuwa endapo deni hilo kwa namna yoyote ile halitolipika basi udhamini huo unalipa kwa chombo kilichotoa mkopo huo¹². Hivyo tunaweza kuwa na uhakika mkubwa tu kuwa mwaka 1999 Meremeta ilichukua mkopo kutoka chombo fulani cha fedha mkopo ambao ulidhaminiwa na Benki Kuu. Kutokana na udhamini wa dola milioni 100 tunaweza kukadiria tu kuwa mkopo huo utakuwa ni kati ya dola milioni 70 -100 kama tukichukulia kuwa ni udhamini wa asilimia 100.

Tunafahamu vizuri sasa kuwa mkopo huo ulichukuliwa toka Benki ya NedBank ya Afrika ya Kusini ambayo ni sehemu ya Nedcor Holding pia ya huko huko Afrika ya Kusini.¹³

Vinginevyo, haiwezekani kuelezea ujenzi wa mgodi wa Buhemba baada ya kuajiri kampuni kubwa ya kimataifa kama WBHO kufanya kazi hiyo na kuikamilisha mapema hivyo bila ya kuonesha uwezo wa kifedh wa kugharimia mradi huo. Kama tutakavyoona baadaye mkopo huo ulichukuliwa na kampuni ya Triennex ya Afrika ya Kusini “kwa niaba ya serikali ya Muungano”¹⁴ Kama fedha zote za mkopo zilitumika kwenye kuchimba mgodi huo ni suala la mjadala.

---

¹² Hili tunaliona pia katika Mkataba wa ATCL na Wallis Trading ya Liberia kwenye kukodisha Airbus 320 ambapo udhamini wa serikali ulicheleweshwa na hivyo kuchelewesha dege hilo kubwa kuletwa nchini.

¹³ Kampuni ya Triennex ndiyo iliyochukua mikopo toka kwa Benki hiyo ikiwa na yenyewe ni kampuni ya Afrika ya Kusini. Triennex ina uzoefu katika masuala haya ya mabanki na mikopo ya miradi mikubwa.

¹⁴ Gazeti la Nipashe Jumapili Mei 11, 2008

SURA YA PILI MEREMETA KATIKA BIASHARA YA DHAHABU

Meremeta/Buhemba ilifanya shughuli kwa mafanikio.

Katika majibu yake wakati wa kujibu hoja za Dr. Wilbroad Slaa (CHADEMA – Karatu) mwaka 2007/2008 aliyekuwa Waziri wa Nishati na Madini Bw. Nazir Karamagi alidai Bungeni kuwa kampuni ya Meremeta ilikuwa inafanya kazi zake kwa hasara. Bw. Karamagi alidai kuwa “Kampuni ya Meremeta ilitarajiwa kuwa na uwezo wa kununua dhahabu inayofikia kilo 300 kwa mwezi, hata hivyo, lengo hilo halikuweza kufikiwa kwa sababu mbali mbali kutokana na vifaa duni vilivyotumiwa na wachimbaji wadogo. Kutokana na hali hiyo, kampuni iliweza kununua kilo 40 tu kwa mwezi.”

Na pia akadai kuwa “Baada ya kuchukua uamuzi huo Kampuni ya Meremeta ilianza kukabiliwa na matatizo ya kifedha na ya kiutendaji iliyosababisha kuchelewa kukamilisha kwa mgodi wa Buhemba, na hivyo kuilazimu Serikali kuingilia kati ili kukamilisha mgodi huo. Mgodi wa dhahabu Buhemba upo na unaendelea kufanya kazi japo kwa kiwango kisichoridhisha.”

Tuagalie hoja hizi mbili za Karamagi.

Hoja 1: lengo hilo halikuweza kufikiwa kwa sababu mbali mbali kutokana na vifaa duni vilivyotumiwa na wachimbaji wadogo¹⁵

Jibu: Kama tulivyoonesha toka awali kampuni ya Meremeta ilijulikana na ilijjulisha katika vyanzo mbalimbali kwamba lengo lake ni kuwasaidia wachimbaji wadogo wadogo. Katika kufanya hivyo ilitoa mikopo na vifaa mbalimbali kwa kuwasaidia wachimbaji hao. *Sasa uduni wa vifaa hivyo kwa wachimbaji wadogo wadogo ulitoka wapi wakati wao ndio walikuwa wanavitoe vifaa hivyo au walikuwa hawana uwezo wa kuvitoe vifaa vya hivyo ili kukidhi mahitaji yao?*

Marehemu Profesa Seith Chachage akiieleza Meremeta alisema kuwa “vifaa hivyo vilikuwa vigawiwe kwa wanavijiji kwa masharti kwamba wauze dhahabu yao kwa Meremeta. Kwa mtindo huo uzalishaji katika vijiji ambavyo vilikuwa vimeingia kwenye mradi huo uliongezeka kwa kiasi kikubwa sana”¹⁶

---

¹⁵ Ni kiasi gani cha dhahabu kilinunuliwa na Meremeta toka Congo katika kipindia ambacho nchi ilikuwa kwenye mgogoro. Ikumbukwe Meremeta ilikuwa na vituo vya ununuzi hadi Kigoma.

¹⁶ Chachage, C.S.L (2003?): “Can Africa’s poor inherit the earth and its mineral rights”

Hoja 2: lengo la kufikia kilo 300 halikuweza kufikiwa. Kampuni iliweza kununua kilo 40 tu kwa mwezi.

Jibu: Katika hotuba yake kama Waziri wa Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa kwenye bajeti ya 2004/2005 Profesa Sarungi alisema kuwa “Tangu ulipoanza uzalishaji mwezi Januari mwaka jana (Mgodi wa Buhemba ulipoanza uzalishaji – M.M) hadi Juni, 2004 (kabla tu ya bajeti, miezi 18 baadaye M.M), Mgodi umezalisha jumla ya kilo 4,400 za dhahabu zenye thamani ya Dola za Marekani 46,270,300.” Kilo 4400 ni sawa na wastani wa kilo 244 kwa mwezi.

Hili alilirudia tena kwenye hotuba yake ya bajeti ya 2005/2006 pale aliposema kuwa “Tangu shughuli za uzalishaji zianze Februari 2003 (January???) hadi Juni 2005, jumla ya kilogram 7,185.88 zenye thamani ya Dola za Marekani 77.725 milioni zimezalishwa na kuuzwa. Kwa maana ya kwamba tangu kuanza kwa uzalishaji wa Buhemba hadi hotuba ya bajeti ya 2005 kumepita miezi 29 ambapo kwa wastani kiasi cha kilo 247 kwa mwezi kilikuwa kinazalishwa. Kiwango hicho kinakubaliana kiwastani na kile kilichotajwa mwaka mmoja nyuma.

Vyanzo mbalimbali vinaonesha kuwa Buhemba ilizalisha kiasi kifuatacho cha dhahabu kuanzia 2003 hadi 2006.¹⁷

2003 => 2,848. 874 – wastani wa 237 kwa mwezi
2004 => 2,981. 290 - wastani wa 248 kwa mwezi
2005 => 2,220. 560 – wastani wa 185. kwa mwezi
2006 => 1,890. 934 – wastani wa 157 kwa mwezi.

JUMLA = 9941.658

Ukiangalia namba hizo unaweza kuona kuwa hazikubaliani sana na maelezo ya Profesa Sarungi kwani kwa miaka miwili yaani 2003 na 2004 yeye alisema kiasi cha dhahabu iliyozalishwa ni kilogramu 7185.88. *Hiyo ni pungufu ya kilo 1355.716. Hilo nalo tutaliacha kwani vyanzo vingine vinaonesha namba tofauti vile vile.*¹⁸

Ikumbukwe kuwa ujenzi wa mgodi huo wa Buhemba uligharimu kama dola milioni 65 hivi. Kiasi cha dhahabu kilichopo kwenye eneo hilo ni zaidi ya kilo 21,000 (karibu tani zaidi ya 20) sawa na wakia kama 750,000 hivi. Kwa maneno mengine kwa kila kipimo Buhemba haikuwa mradi ambao haukufanya vizuri au “kufanya kazi kwa kiwango kisichoridhisha” kama alivyodai Waziri Karamagi. Isipokuwa kama tatizo la Meremeta na Buhemba lilikuwa halihusiani na uchimbaji wa dhahabu au mauzo!

Profesa Sarungi akielezea uzalishaji wa Buhemba aliliambia Bunge akisema kuwa “Kampuni ya Buhemba Gold Mine inayoendesha shughuli zake chini ya kivuli cha Meremeta iliendelea kufanya kazi yake **kwa mafanikio**.” Huyu alikuwa ni Waziri wa wizara inayosimamia Jeshi la Wananchi na kutokana na usomi wake na uwezo wake wa

¹⁷ Nipashe Jumapili Mei 11, 2008

¹⁸ Swali la kiasi cha madini kilichopo sasa tumeliangalia kwenye mapendekezo yetu mwishoni.

kuchambua takwimu tuna kila sababu ya kuamini kuwa anajua maana ya “kutofikiwa lengo hilo” na maana ya “mafanikio”.

Hoja 3: Baada ya kuchukua uamuzi huo (kujiunga na Buhemba) Kampuni ya Meremeta ilianza kukabiliwa na matatizo ya kifedha na ya kiutendaji iliyosababisha kuchelewa kukamilisha kwa mgodi wa Buhemba. - **Karamagi**

Jibu:Ukisoma hilo unaweza kuamini kuwa Meremeta ilikuwa inakabiliwa na tatizo la fedha. Hata hivyo tukirejea hotuba ya Sarungi tutaona kuwa haikuwa hivyo. Katika hotuba zake mbili za 2004/2005 na 2005/2006 Sarungi aliliambia Bunge kuwa Buhemba ilikuwa inatengeneza faida.

Lakini pia hatuwezi kujua asili ya “matatizo” ya kifedha ni nini? Kwanza tukumbuka kuwa kwa karibu miaka kumi sasa bei ya dhahabu haijashuka. Tena kuanzia mwaka 2001 hadi hivi sasa bei ya dhahabu imepanda karibu mara tatu. Sasa tatizo la kifedha la Meremeta ni wazi halikusiani hata chembe na uzalishaji wa dhahabu katika mgodi huo.

Zaidi ya yote, mwaka 2000 kampuni ya Meremeta Ltd ilinunua mali za dhahabu za kampuni ya Renewable Energy kampuni tanzu ya Salinas Energy kwa kiasi cha shilingi bilioni 2.5 fedha taslimu! Hii ilikuwa kabla ya mgodi wa Buhemba kuanza uzalishaji. Fedha hiyo yote ilitoka wapi?¹⁹

Vile vile tatizo jingine la “kiutendaji” linahitaji majibu. Ni utendaji wa Meremeta, Buhemba, Triennex, Jeshi au nani ambao ulileta matatizo? Maana madai ya matatizo ya utendaji tumeshayaona kwenye makampuni kadhaa ambayo serikali iliingia ubia na wageni kuyaendesha; ATCL, Tanesco, n.k ni mifano michache.

Katika bajeti yake ya mwaka 2004/2005 Profesa Sarungi alidai kuwa “Mgodi umezalisha jumla ya kilo 4,400 za dhahabu zenye thamani ya Dola za Marekani 46,270,300. Gharama za uzalishaji na uendesaji zilikuwa Dola za Marekani 35,702,000.” Hii ina maana kuwa mgodi katika kipindi hicho ulitengeneza faida ya dola za Kimarekani milioni 10,568,300. Kwa mujibu wa Sarungi Meremeta ililipa mrabaha (royalty fee kwa serikali) wa dola milioni 1,340,000 na hivyo kubakiwa na dola milioni 9,228,300. Hii ni karibu shilingi bilioni 10 za kitanzania.

Tatizo: Kama Meremeta na Buhemba zote ni kampuni za serikali, kama lengo la Buhemba lilikuwa pia kufadhili kiwanda cha Nyumbu kwa ajili ya masuala ya magari ya kijeshi na kiraia kama alivyodai Maokola Majogo mwaka 2000 tungetarajia basi fedha hizo zingeingizwa Jeshini au Hazina. Zaidi pia kwa sababu ni Hazina ndiyo iliyotia sahihi mkataba wa Meremeta na Triennex²⁰ kuwakilisha sehemu ya “ubia” wa serikali.

---

¹⁹ Disemba 20, 2000; Thompson Financial Mergers and Acquisitions: “Meremeta Ltd acquires Renewable Energy”

²⁰ Angalia maoni kwenye footnote ya kwanza.

Ripoti za Mkaguzi Mkuu wa serikali hazioneshi jambo hilo. Fedha hizo zilienda wapi? Pamoja na kiasi hicho tukumbuke pia kuwa kati ya 2005/2006 Buhemba ilifanya biashara ya dhahabu ya dola milioni 31,454,700.

Hivyo, madai yoyote yale kuwa mgodi wa Buhemba ulikuwa unaingiza hasara hayana msingi wowote. Kwa ushahidi wa kauli zao wao wenyewe na takwimu zao wao wenyewe (serikali) mgodi wa Buhemba uliingiza fedha. Tutaona pia kuwa kuna kiasi kikubwa cha fedha kiliingizwa Meremeta toka Tangold na uhamishaji mwingine wa fedha ambao umeulizwa mara kadhaa Bungeni.

Matatizo ya Meremeta

Kutokana na sababu wanazozijua licha ya faida iliyokuwa inaingizwa na Buhemba kampuni mama ya Meremeta ilitajwa kuwa ina matatizo. Katika majibu yake kwa Dr. Slaa aliyekuwa Waziri wa Nishati na Madini Bw. Nazir Karamagi alidai kuwa kampuni ya Meremeta ilianzishwa kwa kusudio la “kununua dhahabu isiyosafishwa kutoka kwa wachimbaji wadogo wadogo” na kuwa “katika kukabiliana na ushindani wa kibiashara, mwaka 2000 Meremeta iliamua kuingia katika uchimbaji mkubwa wa dhahabu kwa kuanzisha mgodi wa Buhemba, badala ya kutegemea kununua dhahabu kutoka kwa wachimbaji wadogo wadogo tu.”

Kwanza kabisa tunachokiona ni kuwa Bw. Karamagi alidai kuwa kulikuwa na ushindani mkubwa wa kibiashara na katika kutatua tatizo hilo basi Meremeta ndiyo iliyoanzisha mradi wa Buhemba. Hakuna mahali alipodai kuwa aliyeanzisha mradi huo ni Jeshi au Serikali. Dhana hii inaendana na maneno ya Waziri wa Ulinzi kuwa Buhemba ilikuwa inafanya kazi chini ya “mwamvuli wa Meremeta Ltd” ambayo inadaiwa kuwa ni mali ya Jeshi. Hakusema kuwa lengo la Meremeta lilikuwa kupata fedha za kusaidia kampuni ya Nyumbu.

Kwa mujibu wa Karamagi katika majibu yake yale kwa Dr. Slaa kutokana na matatizo “hayo” ya Meremeta “Serikali iliunda kikosi kazi yaani *task force* mwaka 2003²¹ ili kuchambua matatizo ya Meremeta na kupendekeza hatua za kuchukua ili kunusuru mgodi wa Buhemba. Kikosi hicho kiliundwa mapema mwaka 2003 na aliyekuwa Rais Bw. Benjamin Mkapa.

Kikosi kazi hicho kilikamilisha kazi yake na kutoa mapendekezo Serikalini kwa maamuzi, miongoni mwa mapendekezo ya msingi yaliyokuwa kubaliwa na Serikali yalikuwa:-

1. Kusitisha shughuli za Meremeta za kununua dhahabu kutoka kwa wachimbaji wadogo wadogo.
2. Kuanzishwa kwa Kampuni mpya itakayomilikiwa asilimia 100 na Serikali jukumu la msingi ya kampuni hiyo mpya likiwa ni kusimamia na kuendesha

---

²¹ Mshauri “Huru” wa timu hiyo alikuwa Bw. Michael G. Garner ambaye pia alikuwa ni mshauri huru wa kiufundi wa Nedbank kuhusu gharama ya Buhemba na mkopo wa Nedbank kwa Meremeta.

mgodi wa Buhemba na kujishughulisha na utafutaji wa madini wa dhahabu kwa kuingia ubia na makampuni yenye mtaji.”

Kikosi hicho kilikuwa na wajumbe wafuatao na nyadhifa zao za wakati huo:

- a. Daudi Ballali – Gavana wa Benki Kuu na Mwenyekiti wa Kikosi Kazi
- b. Gray Mgonja – Katibu Mkuu Wizara ya Fedha (Hazina)
- c. Patrick Rutabanzibwa – Katibu Mkuu Wizara ya Nishati na Madini
- d. Vincent Mrisho – Katibu Mkuu Wizara ya Ulinzi na JKT
- e. Andrew Chenge – Mwanasheria Mkuu wa Jamhuri ya Muungano

Sasa matokeo ya kazi ya kamati hiyo kwa mujibu wa Karamagi ni kuwa hatimaye kampuni ya Meremeta ilifilisiwa na mali na madeni yake kununuliwa/kuchukuliwa na kampuni mpya ya Tangold. Bw. Karamagi alisema “Meremeta ilisitisha shughuli zake kwa mujibu wa sheria, kutokana na hatua hiyo mali na madeni ya Meremeta yamehamishiwa kwenye kampuni mpya *Tangold* ambayo inamilikiwa na Serikali kwa asilimia mia moja. Mali hizo zinajumuisha pia mgodi ya dhahabu ya Buhemba.”²²

Ikumbukwe kuwa Meremeta ilifungwa rasmi huko Uingereza mwaka 2006. Ina maana hata kama ilikuwa haihusiki na uchimbaji madini shughuli zake mbalimbali hazikukoma kama tutavyoweza kuona katika mabadilishano ya fedha kati yake na Deep Green na Tangold Ltd.

Kuhusu uamuzi wa kusitisha shughuli za Meremeta jambo la msingi hapa lijulikane ni kuwa si kwa sababu ya matatizo ya bei ya dhahabu au uzalishaji mdogo. Kuifunga Meremeta kulitokana na matatizo ya fedha ambayo yalikuwa yanaikabili kampuni ya Triennex na kampuni mama yake.

Ushahidi wote unaonesha pasipo shaka yoyote kuwa mgodi wa Buhemba na kampuni ya Meremeta walikuwa wanazalisha kwa kadiri ilivyokuwa inatarajiwa na bado inadaiwa bado kuna dhahabu ya kutosha. Vile vile ikumbukwe kuwa dhahabu ya Buhemba inapatikana karibu mita sitini tu chini ya ardhi.

TATIZO: Kama ikigundulika kuwa sasa hivi Buhemba hakuna dhahabu ya kutosha ni muhimu kujiuliza dhahabu yote ile ilichimbwa lini na ilipelekwa wapi na nani kwani ushahidi wote unaonesha kuwa kati ya 2003 na 2005 ni karibu nusu tu ya dhahabu iliyopo Buhemba ndiyo iliyochimbwa.

---

²² Akimjibu Dr. Slaa Bungeni Juni 27, 2007

SURA YA TATU

KUINGIA KWA TANGOLD NA DEEP GREEN FINANCE

Kwa kufuata maelezo ya Karamagi ni wazi kuwa Tangold Ltd iliingia nchini kuiokoa Meremeta. Kwamba, kuundwa kwake kulifuatia mapendekezo ya kikosi kazi kilichoundwa na Rais Mkapa kikiongozwa na aliyekuwa Gavana wa Benki Kuu Bw. Daudi Ballali kama tulivyoona hapo juu.

Kampuni ya Tangold ilifungua akaunti ya Benki Na. 011103024852 kwenye tawi la Corporate Drive la NBC jijini Dar-es-Salaam tarehe 1 Januari, 2003. Siku hiyo kama inavyoweza kuonekana ni siku ya mapumziko (Siku ya Mwaka Mpya). Swali la kwanza linalojitokeza ni jinsi gani kampuni hiyo iliweza kufungua akaunti kwenye benki hiyo siku ya mapumziko?

Lakini kuna tatizo jingine kubwa. Wakati kampuni hiyo inafungua akaunti yake tarehe moja Januari 2003 kamati ya Rais ya kutatua tatizo la Buhemba ilikuwa haijaundwa bado rasmi au tuseme haijatangazwa uwepo wake. Vile vile wakati huo mgodi wa Buhemba ulikuwa haujaanza kuzalisha kwa kiasi cha kusema kuwa kuna matatizo ya fedha ya kuhitaji kuundwa kwa kikosi kazi. Kama tulivyosema hapo juu ni wazi kuwa basi tatizo la fedha halikuwa kwa Buhemba bali kwa kampuni mama yaani Meremeta. Vinginevyo, utaweza vipi kuanza kutatua tatizo ambalo bado halijatokeza?

Lakini tatizo jingine ni kuwa nyaraka mbalimbali zinaonesha kuwa Tangold ilianzishwa huko Mauritius tarehe 5 Aprili, 2005²³ na kupewa leseni ya biashara tarehe 8 Aprili, 2005 ikiwa ni kampuni binafsi ambao wana hisa wake ni watu binafsi. Barua kutoka BRELA ilielezea ukweli kuwa Tangold ni kampuni ya kigeni na hivyo si kweli kuwa ni kampuni ambayo ni mali ya serikali ya Tanzania. Sehemu ya barua hiyo ya tarehe 4 Julai, 2007 inasema kuwa “Tangold Limited ni kampuni ya kigeni iliyosajiliwa kwa mara ya kwanza nchini Jamhuri ya Mauritius, na baadaye kuandikishwa nchini Tanzania kama tawi la kampuni ya kigeni.”

Ukweli huo unaonekana pale ambapo tarehe 20 Februari, 2005 (karibu mwaka mmoja baadaye) kampuni ya Tangold ilitimiza masharti nchini Tanzania na kupata hati ya kutimiza masharti.

---

²³ Anuani yake huko Mauritius iko kwenye ofisi zinazotumiwa na makampuni mengine ambayo yako “offshore”. Ni sawa na anuani ya Dowans HQ kule Costa Rica ambayo inatumiwa pia na makampuni mengine duniani ambayo yanapenda kujificha nje ya nchi zao.

Wakurugenzi wa Kampuni hii ya kigeni ambao majina yao yanaonekana ni hawa wafuatao:

- a. Bw. Daudi Ballali – Aliyekuwa Gavana wa Benki Kuu ya Tanzania
- b. Bw. Gray S. Mgonja - Aliyekuwa Katibu Mkuu Hazina
- c. Bw. Andrew Chenge - Aliyekuwa Mwanasheria Mkuu
- d. Bw. Patrick T. W Rutabanzibwa – Aliyekuwa Katibu Mkuu Nishati na Madini
- e. Bw. Vincent F. Mrisho – Aliyekuwa Katibu Mkuu Ulinzi

Haiitaji utaalamu wa Fizikia kuweza kuona mlingano wa wajumbe waliounda kikosi kazi cha kufuatilia matatizo ya Meremeta mwaka 2003 kwa kuteuliwa na Rais Mkapa na wakurugenzi wa kampuni mpya ya Tangold. Cha kustusha zaidi ni kuwa jukumu lao la pili walilopewa wakati wa kuunda kikosi kazi kwa mujibu wa Karamagi lilikuwa ni kutoa mapendekezo ya “Kuanzishwa kwa Kampuni mpya itakayomilikiwa asilimia 100 na Serikali jukumu la msingi ya kampuni hiyo mpya likiwa ni kusimamia na kuendesha mgodi wa Buhemba na kujishughulisha na utafutaji wa madini wa dhahabu kwa kuingia ubia na makampuni yenye mtaji”

Tatizo jingine linalojitokeza kwa kuangalia vipengele vya Katiba ya uanzishwaji wa kampuni hiyo ya Tangold. Kifungu cha saba cha Katiba hiyo hata hivyo kinaelezea kuwa wenye hisa ya kampuni hiyo wanaweza kurithisha hisa zao kwa ndugu zao. Kwa vile kampuni hiyo ni ya binafsi hilo halina tatizo. Lakini kama ni ya serikali basi swali alilouliza Dr. Slaa Bungeni ni vizuri kulirudia hapa “lielezwe Kama kweli TANGOLD ni mali ya Serikali kwa asilimia mia moja, Baba, mke ,mtoto, na mpwa wa Serikali ni nani?”

Kama hilo halitoshi Waziri Karamagi alikanusha vikali madai kuwa kampuni ya Meremeta imeuzwa kwa bei ya chee kwa kampuni ya Rand Gold. Katika majibu yake yale kwa Dr. Slaa, huku akishangiliwa Bw. Karamagi alisema kuwa “Serikali inapenda kukanusha kauli hizi kwamba kampuni ya Meremeta imeuzwa kwa *Rand Gold*. Kampuni ya Meremeta haijauzwa kwa mtu yoyote au kwa kampuni yoyote iwe kwa bei ya kutupwa au kwa bei ya kuruka.”

Sasa yawezekana alikuwa sahihi kiufundi. Hata hivyo, kampuni ya Randgold Resources ambayo hisa zake zinauzwa kwenye masoko ya hisa ya London na Nasdaq ilitangaza 24 Augusti, 2005 kuwa imeingia mkataba na serikali ya Tanzania kuendeleza maeneo mbalimbali ya uchimbaji maeneo ambayo awali yalikuwa chini ya kampuni ya Meremeta/Triennex.

Kwa mujibu wa Afisa Mtendaji Mkuu wa Randgold Dr. Mark Bristow “makubaliano ya Tangold ni ishara kuwa tumefikia hatua mpya ya mkakati wetu nchini Tanzania na unaendana na mkakati wetu wa kuendeleza maeneo ya uchimbaji dhahabu kwa ushirikiano wa karibu na nchi mwenyeji”.²⁴

---

²⁴ Taarifa kwa vyombo vya habari toka Randgold, August 24, 2005

Makubaliano hayo ya kuchukua maeneo yalikusisha leseni za maeneo ya Kiabakari-Maji moto, Buhemba Kusini, na Kiabakari yenyewe. Hata hivyo makubaliano hayo hayahusishi mgodi wa Buhemba wenyewe.

Hata hivyo, matatizo ya Tangold na Meremeta hayakuishia hapo kwani kwa maelezo yote yaliyopo ni kuwa Tangold iliundwa ili kuchukua nafasi ya Meremeta ambayo ilikuwa na matatizo na hasa bila ya shaka baada ya kampuni ya Triennex kujiengua baada ya kuchukua mabilioni ya fedha toka Benki Kuu kulipia mkopo/mikopo yake kwa NedBank ya Afrika ya Kusini.²⁵ Wavu huu mkubwa wa usiri ukaongezewa kampuni nyingine ya Deep Green Finance.

Jambo jingine kuhusu Nedbank ni kuwa kuna barua ya hazina ambayo ina baraka za Ikulu ya Mkapa ambayo iliitambua Meremeta kama kampuni ya Umma Oktoba Mosi, 1997. Hii ikiwa ni miezi miwili tangu kuanzishwa kwake kule Isle of Man. Na ikumbukwe pia kuwa wakurugenzi wa Deep Green Finance wakati wanapitisha fedha za Meremeta na Tangold walikuwa ni watumishi wa NedBank ambayo ni sehemu ya kampuni ya Nedcor Holdings.

KUINGIA KWA DEEP GREEN FINANCE

Sasa, wakati hayo mengine yote yanaendelea kampuni mpya ikaingia nchini. Kampuni hiyo ni ya Deep Green Finance. Kampuni hiyo ilianzishwa Machi 18, 2004 ikiwa na wakurugenzi watatu ambao ni:

Mark Ross Weston wa New Zealand;
Anton Taljaard wa Afrika Kusini;
Rudolph van Schalkwyk pia wa Afrika Kusini.

Na wanahisa wake wakiwa ni:

Protase R.G. Ishengoma
Stella Ndikimi wa IMMMA Advocates;
Nedbank Ltd.,
Nedbank Africa Investments Ltd.
SBM Nedcor Holdings Ltd.

Baadaye Aprili 15, 2004 (kama mwaka mmoja baadaye) Protase na Stella inadaiwa walihamishia hisa zao kwa Nedbank Ltd na Nedbank Africa Investments. Kwamba kuna uhusiano kati ya Deep Green Finance na Nedbank hakuna utata. Wakurugenzi wa Deep Green Finance walikuwa ni maafisa pia wa kampuni ya NedBank na jina lenyewe la “Deep Green” linatumiwa na NedBank katika mojawapo ya miradi yake ya kijamii yenye kuhusiana na mazingira.

Tarahe 1 Mei, 2004 kampuni ya Deep Green Finance ilifungua akaunti yake yenye Na. 011103024840 katika tawi la Corporate la Benki ya Taifa ya Biashara (NBC), Dar es

---

²⁵ Angalia futinoti 8

Salaam. Na kwa karibu mwaka mmoja na miezi kadhaa (toka Mei Mosi, 2004 hadi Julai 31, 2005) hakukuwa na shughuli yoyote ya uingizaji wa fedha au utoaji wa fedha.

Ikumbukwe pia kuwa kampuni ya Tangold nayo ilifungua akaunti yake hapo hapo miaka miwili nyuma (Januari Mosi, 2003). Na kampuni zote hizo mbili zilifungua akaunti zake siku ya mapumziko ya Sikukuu za kitaifa (Tangold siku ya Mwaka Mpya na Deep Green Finance siku ya Siku Kuu ya Wafanyakazi).

Jambo hilo (la kufungua akaunti katika siku za mapumziko) linatoa jibu moja kubwa; kwanza kulikuwa na upendeleo wa makusudi na pili wafunguzi wa akaunti hizo hawakutaka kuonekana wakifungua akaunti katika siku za kawaida. Hii ina maana kuna njama ilifanyika na kuwahusisha watu wa Benki ya NBC.

Ushahidi mkubwa uliopo ni kuwa kampuni hii ya Deep Green Finance iliundwa ili kurahisisha au kuharakisha uhamishaji wa fedha kati ya makampuni mawili ya Meremeta na Tangold na vile vile usafirishaji wa fedha kwenda nje ya nchi. Hili linaonekana vizuri katika jedwali linaloonesha jinsi fedha zilivyokuwa vikihamishwa toka kampuni moja kwenda nyingine halafu kwenda “kusikojulikana”²⁶.

TAREHE	FEDHA KUTOKA	KIASI CHA FEDHA	FEDHA KWENDA	Maoni Yetu
Augusti 1, 2005	Benki Kuu	1,354,167.26 (USD)	Deep Green Finance	Zilichukuliwa kama taslimu siku hiyo hiyo
August 1, 2005	Benki Kuu	4,703,221,229.08 (Tshs)	Tangold	Zilichukuliwa zote taslimu ²⁷
Septemba 1, 2005	Benki kuu	1,827,137.44 (USD)	Deep Green Finance	
Septemba 2, 2005	Tangold	244,428,386.15 (Tshs)	Deep Green Finance	
Septemba 8, 2005	Tangold	100,256.62 (USD)	Deep Green Finance	
Septemba 16 2005	Tangold	129,000,000 (Tsh)		
Oktoba 3, 2005	Deep Green Finance	2,083,333,333.33 (Tshs)		
Oktoba 4, 2005	Benki Kuu	1,789,075.89 (USD)	Deep Green Finance	
Oktoba 8, 2005	Deep Green Finance	39,761,397.98 (Tshs)	Tangold Ltd	
Oktoba 12,	Tangold Ltd	1,690,500,000.00	Meremeta Ltd	

²⁶ Ni makusudio yetu kuonesha kuwa fedha zote zilienda kunakojulikana.

²⁷ Dr. Slaa alidai Bungeni kuwa “fedha hizi walizebebaje kwani wataalam wanakisia kuwa sawa na Tani 50 zinazoweza kubebwa na kubebwa tu na lori 5 za Tani 10 kila moja?”

2005		(Tshs)		
Oktoba 31, 2005	Deep Green Finance	2,083,333,333.33 (Tshs)	kusikojulikana	
Novemba 2, 2005	Deep Green Finance	1,821,095.57 (USD)	kusikojulikana	
Novemba 23, 2005	Tangold	555,300,048.00 (Tshs)	Meremeta	
Novemba 30, 2005	Benki Kuu	2,083,333,333.33 (Tshs)	Deep Green Finance	
Disemba 1, 2005	Deep Green Finance	1,817,199.52 (USD)	Kusikojulikana	
Disemba 10, 2005	Tangold Ltd	100,940,489.71 (Tshs)	Deep Green Finance	
Disemba 12, 2005	Tangold Ltd	551,060,000.00 (Tshs)	Meremeta	
Disemba 19, 2005	Deep Green Finance	88,722.17 (USD)	Kusikojulikana	
Februari 9, 2006	Deep Green Finance	3,836,800.00 (Tshs)	IMMMA Advocates	
Novemba 22, 2006	Deep Green Finance	14,465,000.00 (Tshs)	Kusikojulikana	
Disemba 21, 2006	Benki Kuu	13,736,628.73 (USD)	Tangold	

MAMBO YA KUTAFAKARI KUHUSU JEDWALI HILI

Ukiangalia jedwali hilo kuna mambo kadhaa ambayo yako dhahiri na mengine yanazua maswali zaidi

- Kuna uhusiano wa kifedha kati ya makampuni matatu ya Meremeta, Tangold, na Deep Green Finance.
- Mtindo wa uhamishaji wa fedha una kila dalili ya usafirishaji haramu wa fedha (money laundering). *Chukulia kwa mfano malipo kati ya Oktoba 4 na 12, 2005. Fedha zililipwa toka Benki Kuu Oktoba 4 kwenda Deep Green Finance (1,789,075.89USD); tarehe 8 (siku nne baadaye) Deep Green Finance inapeleka kiasi cha Shilingi milioni 39.7 kwenda kampuni ya Tangold; tarehe 12 (siku nne baadaye) Tangold inapeleka karibu shilingi bilioni 1.7 kwenda Meremeta.*
- Wakati malipo yanafanyika kulikuwa na uhusiano wa kushtua wa Gavana wa Benki Kuu Bw. Daudi Ballali. Wakati huo huo (2004-2005) alikuwa ni Mwenyekiti/mjumbe wa Bodi ya Wakurugenzi wa Meremeta, alikuwa ni Mkurugenzi wa Tangold vile vile. Hivyo, alikuwa ni kiunganisha muafaka kati ya Tangold, Meremeta, na Benki Kuu. Hili lisingewezekana bila ujuzi wa Ikulu na uongozi wa juu ya serikali. Haikuwa siri.

- d. Jumla ya fedha zilizotoka Benki Kuu kwenda kwenye makampuni mawili ya Deep Green Finance na Tangold ni kama ifuatavyo katika kipindi chote hicho kuanzia Augusti 1, 2005 hadi Disemba 21, 2006.
  - Kwenda Deep Green Finance = **10,484,005,815.39/** (bilioni 10 na ushee)
  - Kwenda Tangold Limited = **4,742,982,627.06.**
- e. Hivyo kwa ujumla fedha kutoka Benki Kuu kwenda kwa Deep Green Finance na Tangold kati ya August 1 hadi Disemba 21, 2006 ni karibu shilingi za Kitanzania 31,710,942,918.45 (Bilioni 31.7). Wakati huo huo kampuni hizo zimeingiza kwenye Meremeta karibu tu ya shilingi bilioni 3 hivi.
- f. Kitu kingine kinachowezekana kuonekana kwenye jedwali hilo ni kuwa japo kuwa Tangold na Deep Green Finance zinaonekana kuhusiana na Meremeta hakuna malipo yanayoonekana kufanyika moja kwa moja kati ya Benki Kuu na Meremeta. Malipo yote kwenda Meremeta yanafanywa kwa kupitia kampuni nyingine.

Hivyo, kwa kuangalia uhusiano huo na mambo hayo sita hapo juu hatuna budi kufikia mahitimisho yafuatayo.

1. Juhudi kubwa imefanyika ya kutoionesha Meremeta ikichukua fedha kutoka Benki Kuu wakati imetangazwa kuwa ilikuwa katika mchakato wa kufilisiwa na baadhi ya vyanzo vingine vinaionesha kana kwamba ni kampuni ya Benki Kuu (Mradi wa Benki Kuu).
2. Tangold ilitimiza masharti ya kupewa leseni ya biashara Februari 20, 2005 lakini ni hadi August 1, 2005 tunaanza kuona ikianza kupatiwa fedha toka Benki Kuu kwa shughuli gani haijulikani.
3. Meremeta ilikuwa katika mchakato wa kufilisiwa kuelekea uchaguzi mkuu wa 2005. Jambo hili tuna uhakika ndio kosa kubwa walilolifanya wapinzani kwani wamekuwa wakihusisha malipo ya fedha kwenye Deep Green Finance na Tangold na harakati au heka heka za uchaguzi Mkuu. Ukweli ni kuwa malipo yote yanayohusu Meremeta yalikuwa yafanyike kabla ya Meremeta kufilisiwa huko Uingereza.
4. Meremeta ilifilisiwa huko huko Uingereza Januari 20, 2006. Hivyo, kabla ya kufilisiwa fedha zote ambazo Meremeta ilikuwa inadai au kudaiwa na faida yoyote ambayo wanahisa wake (hapa hasa ni Trinnex ya Afrika ya kusini) zilifanywa juhudi kuwa zimelipwa au kuchukuliwa.
5. Tukumbuke kama tulivyoonesha awali kuwa Meremeta haikufilisiwa kwa sababu ya matatizo ya kifedha ya ndani; kufilisiwa kwa Meremeta kulitokana na uzito na uovu wa biashara ambayo ilikuwa nyuma yake na wahusika wasingeweza kuendelea na shughuli zao chini ya uongozi mpya. Uzito huo ulileta matatizo ya fedha kwa makampuni yanayohusiana nayo (Triennex mojawapo). Hii ndiyo sababu ya kuunda Deep Green Finance ili kuharakisha malipo yote ambayo Meremeta na Triennex walikuwa wanadai kutoka Benki Kuu au ambayo waliamini kuwa ni sehemu ya “haki yao”.

6. Ni kutokana na hilo la (5) hatuna budi kujenga hoja kuwa katika mchakato wote huo wa malipo hapo juu kiasi kikubwa cha fedha kimeenda kwa kampuni ya Triennex au wahusika wa Triennex kutokana na makubaliano yao ya 1997 au kiasi kimeenda kwa watu ambao walikuwa na maslahi ya awali kabisa na Meremeta. Na kosa la pili kubwa ambalo wapinzani walilofanya ni kuacha kuiangalia kampuni ya Triennex kwani ndio ufunguo wa kuielewa Meremeta na malipo yote ya Deep Green na Tangold. Kwa mtu yeyote anayetaka kuielewa Meremeta hana budi kuielewa Triennex.
7. Kutokana na hilo hilo la tano (5) hapo juu vyanzo mbalimbali vimetuthibitisha haraka ya utawala mpya wa Rais Kikwete kuhakikisha shughuli zote zinazohusiana na Meremeta zinafungwa mapema iwezekanavyo. Kuelekea uchaguzi mkuu Kikwete na Lowassa walishachukua msimamo mapema kabisa wa kutojihusisha na EO au masalia yake. Si kwa sababu hawakujua bali walijua kwamba jambo hili likija kufumuka kwenye jamii ya kimataifa litaisumbua sana serikali.

Hata hivyo, hawakufanya kile hasa kinachotakiwa; nacho ni kuwatia pingu na kuwasimamisha kizimbani wahusika wote wa suala la Meremeta na ambao kwa namna moja au nyingine walihusika na watu hawa wa EO. Walichokifanya kina Kikwete ni “kufunika kombe, mwanaharamu apite”. Wangefanya kinachotakiwa maswali yaliyojitokeza na hata hii ripoti vingekuwa si vya lazima.

Hivyo, hadi hapo tulipofikia hadi hivi sasa tumeweza kuweka hadharani yale ambayo tayari yanajulikana hadharani. Yote tuliyoyaandika hapo juu ni mambo ambayo yanaweza kupatikana kiurahisi na yako hadharani japo wakati mwingine yakiwa na habari za kuchanganya zaidi. Na labda tumejaribu kuangaza zaidi katika yale ambayo tunayajua tayari.

SURA YA NNE
KAMPUNI YA MAMLUKI WA VITA – EXECUTIVE OUTCOMES Inc.,

Mwaka 1989 wakati Afrika ya Kusini inaelekea katika kufuta utawala wa msingi wa ubaguzi wa rangi na kumfungulia Nelson Mandela na wenzake changamoto kubwa iliyokuwapo ni jinsi gani vikosi vya kijeshi vya utawala wa kikaburu vitafanya kazi yake katika mazingira mapya ya kisiasa ya Afrika ya Kusini mpya.

Nelson Mandela akiongoza majadiliano na utawala wa Frederick W. De Clerk alitaka katika ya mambo ambayo De Clerk ayafanye kabla yeye Mandela hajaachiliwa ni pamoja na kuvunja baadhi ya vikosi ambavyo vilikuwa vinatumika kunyanyasa watu weusi na kukandamiza watu weusi na vile ambavyo vilikuwa vinatumika kudhoofisha tawala za nchi jirani.

Miongoni mwa vikosi ambavyo Mandela na wenzake walitaka vivunjwe kabla ya wao kuachiliwa ni 32 Battalion, Koevoet, na vile vya Kipelelezi (reconnaissance units). Mojawapo ya vikosi hivyo ni kile cha Civil Cooperation Bureau (CCB)²⁸ ambacho kilikuwa ni kikosi cha kijasusi ambacho kilikuwa kinahusika na mauaji na mashambulizi ya kushtukiza dhidi ya watu mbalimbali waliokuwa wanatishia utawala wa Kikaburu. Taarifa za Tume ya Ukweli na Upatanisho ina mifano ya kazi mbalimbali za kijasusi zilizokuwa zikifanywa na taasisi hiyo nyeti zikiwemo za mauaji (assassinations) ya wanasiasa mbalimbali waliokuwa wanapinga ubavuzi wa rangi hasa nje ya Afrika ya Kusini.

---

²⁸ Tume ya Ukweli na Upatanisho, Juzuu ya 2, 2003 Uk. 39

Hivyo, CCB kilikuwa kikosi ambacho kilitakiwa kufutwa kabla Mandela hajaachiliwa. Mmoja wa majasusi waliokuwa wanafanya kazi chini ya CCB na vile vile 32 Battalion ni Luteni Kanali Luther Eeben Barlow (wakati mwingine jina lake limeandikwa “Eeban” kwa makosa). Barlow alipewa jukumu la kuongoza CCB kwenye kanda namba 5 ambayo ilihusisha Ulaya Magharibi (Kanda namba 4 ilihusisha Angola, Zambia, na Tanzania na iliongozwa na mtu mwingine).

Kazi kubwa aliyokuwa nayo Barlow ilikuwa ni kuhakikisha jinsi gani CCB inaweza kusaidia serikali ya kikaburu ya Afrika ya Kusini kukwepa vikwazo mbalimbali vya kiuchumi na kijeshi iliyowekewa na Jumuiya ya Kimataifa katika kuilazimisha kubadilisha siasa yake ya kibaguzi. Hilo lilifanywa kwa kuanzisha makampuni zugaji (front companies) ambayo yangejionesha na kufanya kazi kama makampuni ya kawaida yenye shughuli za kawaida lakini nyuma yake kuna mambo ambayo ni kinyume cha sheria au shughuli zake wasingependa zijulikane hadharani.

“Uwezo wa CCB kukwepa vikwazo vya Umoja wa Mataifa na kupitisha teknolojia ya Nyuklia kwa utawala wa Afrika ya Kusini na uwezo wake wa kufanikisha kinachodaiwa kuwa ni mauaji ya mamia ya wapinzani wa utawala wa kibaguzi kinabakia ni fumbo kubwa hadi hivi sasa” amedai mwandishi wa mambo ya kijeshi Bw. Antony C. Lobaido²⁹

Akikabiliwa na changamoto ya kupoteza ajira yake kwenye jeshi la Afrika ya Kusini ambalo alikuwa amelitumikia kwa muda mrefu, na akijua kwa hakika kuwa Afrika ya Kusini haiwezi tena kuwa jinsi ilivyokuwa, na kutokana na uzoefu wake wa kuanzisha makampuni zugaji huko Ulaya Barlow aliamua kuanzisha kampuni ya Executive Outcomes Inc huko Afrika ya Kusini mwaka 1989 na mwaka huo huo makampuni mengine mawili yalianzishwa huko Uingereza yakiwa na kazi kubwa ya kuandikisha makampuni ya nje Uingereza.³⁰

Wahusika wengine wa kampuni hiyo ya EO ni pamoja na Simon Mann³¹, Luteni Kanali Tim Spicer³², Michael Grunberg³³, Tony Buckingham³⁴ na Nic van der Berg, ambaye baadaye alichukua nafasi ya Barlow kama Asifa Mtendaji Mkuu wa EO. Watu wote hao wanamahusiano aidha ya kijeshi au kibiashara na makampuni yao japo yameanzishwa na kuandikishwa sehemu mbalimbali yana uhusiano wa ajabu kiasi kwamba faida kwenye kampuni moja inahakikisha faida kwa karibu wote.

---

²⁹ Augusti 11, 1998, Executive Outcomes: “A new kind of army for privatized global warfare

³⁰ Makampuni hayo tutayaona huko mbeleni.

³¹ Mann alikamatwa huko Zimbabwe akiwa na mamluki wengine 67 katika jaribio la kwenda Equatorial Guinea kusababisha Mapinduzi ya kijeshi wakiahidiwa leseni za madini na fedha.

³² Afisa wa kampuni ya Sandlines International inayodaiwa kurithi shughuli za EO. Sasa mkuu wa Aegis Defence iliyorithi Sandlines na ina mikataba kadhaa ya ulinzi huko Iraq.

³³ Mkuu wa kampuni ya Plaza 107, ambayo ni anuani ya makampuni kadhaa yanayohusiana na EO.

³⁴ Mkuu wa Heritage Oil na mshirika wa mwanzo wa EO. Inadaiwa aliacha kujihusisha na EO mwaka 1999

Majukumu ya Executive Outcomes

Katika maelezo yao ya tovuti yao ambayo ilitoweka mtandaoni 1998³⁵ mikataba ya awali kabisa ilihusisha EO na Jeshi la Afrika ya Kusini. EO ilisema kwenye hivyo tovuti kuwa mwaka 1989 ilifuatwa na Uongozi wa Vikosi vya Kikomandoo vya SADF (Jeshi la Ulinzi la Afrika ya Kusini) kuandaa mitaara ya mafunzo kwa makomandoo wake. Mitaara hiyo ihusishe:

- a. Ukusanyaji wa taarifa za kijasusi
- b. Kupangua mipango ya uvujishaji siri (counter espionage)
- c. Mapambano ya kisirisiri (covert operations)

Kwa mujibu wa EO mafunzo waliyoyotoa kwa SADF yalifanya wajulikane na kuanza kutafutwa na nchi nyingine na makampuni mbalimbali. Mojawapo ya makampuni hayo ni “kampuni moja kubwa ya madini ya Afrika ya Kusini”³⁶ “Katika historia yake fupi EO imefanikiwa kutoa mafunzo kwa vikosi vya kijeshi, vyombo vya usimamizi wa sheria, na makampuni binafsi ya Afrika ya Kusini, Afrika ya Magharibi, Marekani ya Kusini na Mashariki ya Mbali”³⁷

Kimsingi, kampuni ya EO licha ya kutoa mafunzo ya kijeshi, utaalamu, na ulinzi imeshiriki pia katika mapigano ya moto sehemu mbalimbali duniani ikiwa kama mwajiriwa wa upande wenye fedha nyingi au ahadi ya fedha nyingi. Ni kutokana na hilo kampuni hiyo imejulikana zaidi kama Kampuni Binafsi ya Kijeshi (Private Military Company).

Watu binafsi wanaojiriwa sehemu mbalimbali kupigana katika vita visivyo vyao kwa ahadi ya malipo ya aina fulani au kuongeza uwezekano wa ushindi upande unaowajiri wanajulikana kama Mamluki. Kwa muda mrefu tangu kuundwa kwake EO pamoja na kujaribu kujijenga kama kampuni ya ushauri wa kijeshi, mafunzo n.k imejulikana kwa wachunguzi na waandishi mbalimbali kama kampuni ya Mamluki wa Kijeshi.

Operesheni za kimamluki za EO katika Afrika

EO imehusishwa katika operesheni mbalimbali aidha kwa kutoa mchango wa usafirishaji, mafunzo, ulinzi na hata kuingia katika mapambano. Ni kutokana na operesheni hizo EO ilivuka mpaka wa kuwa kampuni tu ya ulinzi bali kuwa kampuni ya mamluki. Wao wenyewe wangependa kuitwa Kampuni Binafsi ya Kijeshi (Private Military Company). Operesheni zake zimefanyika Asia, Amerika ya Kusini na Afrika. Hata hivyo tutaziangalia zile kubwa tatu za Afrika.

---

³⁵ Tumeambatanisha nakala ya tovuti hiyo kama kielelezo. Angalia kwenye faili la vielelezo.

³⁶ Inaonekana kampuni hiyo ni De Beers. Vile vile kuna uhusiano wa ajabu kati ya De Beers na Tanzania kwenye kampuni nyingine ambayo haijulikani sana ya Tansort iliyoanzishwa 1966 huko Uingereza.

³⁷ Tovuti ya Executive Outcomes, 1998. Imeambatanishwa kama vielelezo.

Angola

Septemba, 1993 EO iliandikishwa huko Uingereza kwenye kisiwa cha Isle of Man chini ya Barlow, Spicer na Buckingham na taarifa zake kuanza kuonekana kwenye Jumba la Makampuni (Ofisi ya Uandikishaji makampuni ya Uingereza). Pichani wapiganaji wa EO, Angola.

pichani maafisa wa EO wakiwa Angola – wanafanana na wanajeshi, chini Simon Mann na wenzake wakiwa wamtiwa pingu)

Mojawapo ya mafanikio yake ambayo yaliwapatia sana jina EO ni jinsi ilivyoshiri huko Angola. Kabla ya 1994 na kwa muda mrefu serikali ya kikaburu ya Afrika ya Kusini ilikuwa inaunga mkono kundi la waasi wa UNITA chini ya Jonas Savimbi likijaribu kuivuruga serikali ya Rais Eduardo Dos Santos. Baada ya makubaliano ambayo yalionekana kumaliza vita vya wenyewe kwa wenyewe machafuko yalianza tena mwakaa 1994 na kutishia tena amani huko Angola.

Ikumbukwe kuwa Barlow katika enzi zake chini ya jeshi la Kikaburu alikuwa akifanya kazi kuunga mkono UNITA dhidi ya MPLA lakini mwaka 1994 akiiongoza EO alichukua upande wa MPLA.³⁸ Jukumu lao la kwanza lilikuwa kulinda visima vya mafuta vya Ranger Oil huko Soyo ambavyo vilikuwa vimeangukia mikononi mwa UNITA. Wapiganaji wa EO waliweza kufanikiwa kuvirudisha visima hivyo mikononi mwa Rangers Oil na kuurudidha mji mikononi mwa serikali ya Angola ndani ya miezi mitatu tuwakitumia makomandoo wapatao 100.

Sifa zao zikaifikia serikali ya Angola ambayo ikaamua kuwaajiri EO kutoa mafunzo ya kijeshi kwa MPLA. Malipo ya EO yalihusisha mkataba wa uchimbaji madini wa karibu dola milioni 30 pamoja na hisa kwenye makampuni kadhaa. Inadaiwa ni katika operesheni hiyo ndiyo Barlow alipokutana na Tony Buckingham, Mwingereza ambaye naye ni mstaafu wa jeshi la Uingereza akiwa ametunukiwa nishani mbalimbali za upiganaji.

Sierra Leone

Baada ya mafanikio hayo ya Angola EO wakajikuta wanaalikwa Sierra Leone ambako kulikuwa na kikosi cha waasi wa Revolutionary United Front (RUF) ambacho ikikumbukwa vizuri walikuwa wanakata watu mikono kuzuia wasipige kura. Kwa wale wanaokumbuka wapiganaji wa RUF wengi walikuwa wamepewa mafunzo huko Libya na walikuwa ni mwiba kwa serikali mbalimbali za Afrika ya Magharibi. Kufika mwaka 1996 serikali ya Sierra Leone ikawarudisha nyuma waasi wa RUF kwa msaada wa EO. Uchaguzi ukafanyika uliomuingiza madarakani Ahmed Tejan Kabbah. Hata hivyo kutokana na msukumo kutoka kwa mataifa makubwa serikali ikatakiwa kuvunja uhusiano wake na EO.

Hata hivyo kampuni tanzu mpya ikaundwa ya Lifeguard ambayo ikachukua watu na majukumu ya EO huko Sierra Leone ya kulinda machimbo ya Branch Energy³⁹ na mali za Umoja wa Mataifa hapo Freetown. Kampuni ya Branch Energy iliahihidiwa leseni ya uchimbaji madini ya almasi ya Koidu kwa muda wa miaka 25 kama sehemu ya malipo ya huduma yake.

---

³⁸ Wrigley C., (1999), "The Privatisation of Violence: New mercenaries and the state"

³⁹ Branch Energy inatajwa kupata leseni ya machimbo ya dhahabu Tanzania, 1995

Kufanikiwa kwa EO kuwarudisha nyuma RUF kulifanywa kwa kutumia makomandoo kama 150 wakisaidiwa na helikopta za kivita na silaha nyingine kali ambazo vyote ni mali ya kampuni binafsi ya kijeshi. Pamoja na mafanikio hayo matokeo mengine ambayo ni mabaya ni kuwa wananchi waliokuwa wakiishi katika maeneo karibu na machimbo ya almasi wakajikuta nje ya maeneo hayo huku makampuni ya kigeni yakiingia na kuanza kufurahia raslimali za Sierra Leone.⁴⁰

Serikali mpya ka Kabbah haikudumu muda mrefu kwani mwaka 1997 vikosi vya John Paul Koroma vikaingia Freewtona na kuiangusha serikali hiyo na kumlazimisha Kabbah kukimbilia Conakry, Guinea. Ni wakati huu ndipo Jumuiya ya Kimataifa ikaiwekea vikwazo vya kijeshi Sierra Leone.

Mipango ya siri ikaanza kufanywa ya kuiangusha serikali ya Koroma na kampuni ya Sandlines International ikapewa jukumu hilo. Kwa ushirikiano wa serikali ya Uingereza silaha toka Bulgaria zikajaribu kupitishwa kwa kutumia mamluki wa EO kwenda kwa vikosi vilivyokuwa vikimuunga mkono Kabbah. EO kama kawaida ikataka kulipwa kwa kupewa haki ya kuchimba madini ya Almasi huko Sierra Leone pindi hali ya usalama ikitengemaa.

Hata hivyo suala hilo likalipuka katika vyombo vya habari vya Uingereza katika kile kinachojulikana kama “Kashfa ya Silaha kwa Afrika” (Arms to Africa Affair). Kuanzia mapema mwezi Mei, 1998 vyombo mbalimbali vya habari vya Uingereza vikaanza kuripoti juu ya kashfa hiyo⁴¹

Kufuatia matatizo mbalimbali kampuni hiyo ya Sandlines International chini ya Tim Spicer ilitangaza kufunga kazi zake Aprili 16, 2004⁴². Madai yaliyotolewa ni kukosekana kwa ushirikiano wa serikali ya Uingereza katika Makampuni Binafsi ya Kijeshi na hivyo imekuwa vigumu sana kwa wao kufanya shughuli zao hususan katika nchi zinazokabiliwa na matatizo ya kijeshi na matishio ya tabia za mauaji ya kihalaiki.⁴³

Pamoja na mambo hayo EO na matawi yake mbalimbali au kampuni yenye kuhusiana nazo kwa karibu bado ilizidi kukabiliwa na changamoto kubwa ya kifedha na jina baya. Kiasi kikubwa kama siyo chote cha silaha zake na zana zake za kivita zilitoka katika zile nchi zilizowahi kuwa za Kikomunisti hasa Bulgaria, Ukraine na Urusi.⁴⁴

---

⁴⁰ Montague, D., (2002) katika jarida la World Policy Institute: “The Business of War and the Prospects for peace”

⁴¹ Angalia hapa http://www.sandline.com/hotlinks/sierra_leone.html

⁴² Itoshe kuonesha hapa kuwa mwezi mmoja kabla Machi, 14, 2004 kampuni ya Deep Green Finance iliundwa Tanzania.

⁴³ Angalia masalia ya tovuti yao: <http://www.sandline.com> ; Tim Spicer aliibuka na kampuni mpya ya Aegis Defence Services ambayo ni mwajiri mkubwa wa mamluki huko Iraq.

⁴⁴ Moore, R., (1997), “Executive Outcomes: Arming for the Post-Nation State era”, *The Executive Intelligence Review*, August 22, 1997

Hata hivyo, licha ya mafanikio yake ya muda mfupi huko Sierra Leone, EO ikaamua kuondoka mapema mwaka 1997 kwanza kutokana na msukumo wa taasisi za kimataifa kama ilivyokuwa Angola miaka michache nyuma yake lakini pia kwa sababu serikali ya Sierra Leone ilishindwa kuwalipa fedha yao na kampuni yao ya Branch Energy ikichelewa kuanza kuchimba almasi kama ilivyokuwa makubaliano.

Hivyo, EO ilibakia Sierra Leone hadi Januari 1997 na kuamua kuondoka huku ikiwa inaidai serikali ya Sierra Leone deni kubwa la karibu dola milioni 30⁴⁵. “Japokuwa EO ililipia sehemu ya huduma zake Sierra Leone kutokana na shughuli zake kule Angola, serikali ya Sierra Leone ilikuwa katika hali mbaya ya fedha”⁴⁶

Katika shughuli zake zote za huko Sierra Leone na Angola EO ilikuwa inasafirisha silaha na vifaa mbalimbali vya kijeshi na wanajeshi wake. Hakuna mtu mwingine yeyote ambaye alikuwa na uwezo wa kupata silaha na kuzisafirisha kutoka sehemu nyingine duniani hasa zile nchi za kikomunisti zaidi ya Victor Bout. Kwa ushirikiano na Mkenya Sanjivan Ruprah kama kiunganishi na wengine bila ya shaka Victor aliweza kuipatia EO silaha wakati wowote wanapohitaji. Victor Bout wakati huo huo ndiye aliyekuwa anasafirisha silaha kwa RUF!

Jamhuri ya Kidemokrasia ya Congo

Mwaka 1996 vikosi vya Laurent Kabila ambaye kwa muda mrefu alikuwa akiishi Tanzania vilianza kampeni ya kumuondoa dikteta Mobutu Seseseko vikitokea Mashariki ya DRC. Vikosi hivyo ambavyo vilitokea Mashariki vilikuwa msaada wa anga na helikopta za mamluki waliokodiwa wa Executive Outcomes.⁴⁷ Vile vile EO walikodiwa kutoa ulinzi kwa Laurent Kabila na wakapewa pia mkataba wa kulinda bwawa la umeme la Inga, mwezi Augusti, 1998.

Habari nyingine zinadokeza kuwa kabla ya kuwa upande wa Kabila hao hao EO walikuwa upande wa Mobutu!

Hivyo tunauhakika wa kutosha tu wa mahusiano kati ya Laurent Kabila na Executive Outcomes. Hata baada ya vita na baada ya Joseph Kabila kumrithi baba yake bado EO imekuwa ikiidai serikali ya DRC na hata kulazimisha EO kujaribu kushikilia ndege ya serikali ya Congo kama sehemu ya malipo ya deni hilo pale ilipotua Afrika ya Kusini.

Kwamba Laurent Kabila alikuwa akiishi Tanzania kwa muda mrefu kunafafanua uwezekano mkubwa wa yeye kujihusisha na ununuzi wa silaha kwa ajili ya vikosi na kwa vile mapambano ya kumng’oa Mobutu yalitokea upande huo wa mashariki katika eneo la Bukavu, madai ya usafirishaji wa silaha kupitia Tanzania yamekuwa yakitolewa. Pamoja na hilo kuna tafiti kadhaa ambazo zimeonesha kuhusika kwa baadhi ya maafisa wa ngazi za juu wa serikali ya Tanzania katika kuruhusu upitishaji wa silaha haramu kwenda kwenye maeneo ya migogoro ya maziwa makuu⁴⁸

---

⁴⁶ Ibid

⁴⁷ Barouski, D.,(2006), “Update on the Congo”

⁴⁸ Angalia ripoti yetu ya 2006 juu ya “Tracing Reports of Tanzania’s role in arms trafficking”

Mojawapo ya madai hayo ni yale yaliyotolewa na Global Policy Forum ambayo ilisema kuwa “Shehena za silaha zinazowasili kwa mitumbwi kutoka Tanzania, na nafasi ya serikali ya Tanzania kuunga mkono mapigano huko DRC, kamwe havihojiwi. Hii yawezekana ni kwa sababu ya leseni za uchimbaji wa madini za Barrick Gold katika maeneo ya Maasai??. Ndege zinazoruka kati ya Tanzania, DRC, na Kenya, zinaruhusiwa kufanya hivyo pasipo kufuata taratibu zote za forodha, au utunzaji wa nyaraka”

Katika misaada yote ambayo EO waliipatia serikali ya Kabila zawadi yao ni kupewa maeneo ya utafutaji mafuta. *Kama ilivyokuwa katika nchi nyingine raslimali za nchi husika zinatumiwa kama sehemu ya malipo ya huduma ya ulinzi kwa EO*. Huko Congo kampuni ya Heritage Oil ambayo ilianzishwa na inaongozwa na Tony Buckingham imepewa maeneo kadhaa ya utafutaji mafuta kama ilivyokuwa Angola vile vile.

Uganda⁴⁹

Uganda kuna mfano wa kushangaza sana na unaofanana sana na suala letu la Meremeta. Japo hatukuingia sana kufuatilia suala hili la Uganda, itoshe kusema tu kuwa EO kupitia kampuni shiriki yake ya Branch Energy walikuwa na leseni ya kutafuta madini (prospecting) huko Kaabong, Karamoja. Mkurugenzi wake Mkuu alikuwa anaitwa Brian Westwood, raia wa Afrika ya Kusini. Hii ilikuwa mwanzoni mwa miaka ya tisini.

Katika utafutaji madini huko walipewa uwezo wa kujenga hata sehemu ya kusafishia dhahabu (simple purification) na vile vile ruhusa ya kujenga kiwanja kidogo cha ndege ambacho kilikuwa si cha forodha na hakikuwa kinaangaliwa moja kwa moja na Idara ya Anga ya Uganda. Kampuni ya Branch Energy ilitumia karibu dola milioni 40 katika kutengeneza miundo mbinu mbalimbali ya kufanikisha zoezi hilo.

Hata hivyo mwishoni mwa miaka ya tisini, BE ilitangaza kuwa itaondoka huko Kaabong baada ya kuonekana kuwa “hakuna” madini ya kutosha. Hata hivyo mali za thamani ya karibu dola milioni 30 zilizowekezwa huko zitapewa kwa serikali ya Uganda. Baadaye wakati wanaondoka BE ikaingia kampuni ya Heritage Oil & Gas.

Sasa hayo yote yanaweza yasikushtue lakini kuna mambo muhimu ya kuzingatia:

- Bw. Brian Westwood ni afisa wa zamaji wa jeshi la Afrika ya Kusini na alikuwa Afisa wa Executive Outcomes.
- Mkuu wa kampuni hiyo mpya ya Heritage Oil & Gas alikuwa si mwingine, Kanali Brian Westwood.
- Asilimia 40 ya hisa za Branch Energy zilikuwa mikononi mwa Gen. Salim Saleh, kaka wa Rais Museveni.
- Kulikuwa na safari za ndege kutoka uwanja mdogo wa ndege wa BE kwenda Nairobi. Safari hizi hazikuwa zinadhibitiwa na maofisa forodha wa Uganda.

Changamoto kwa EO

---

⁴⁹ Vyanzo mbalimbali vya utendaji kazi wa EO, angalia faili la vielelezo.

Tunaweza kuona jinsi gani kampuni ya mamluki ya EO ikiwa na majukumu mengi sehemu mbalimbali ambapo ilikuwa itoe huduma mbalimbali za kijeshi, mafunzo na ulinzi kwa malipo ya mamilioni ya fedha au haki ya uchimbaji madini. Operesheni zake zote zilihitaji kiasi kikubwa cha fedha ambacho haikuwa nacho kwani ilitegemea sana utulivu na amani katika nchi husika na pia kuanza kuchimba madini katika maeneo waliyokubaliana na serikali.

Hivyo, EO ilihitaji chanzo kipya cha fedha ambacho ni imara, katika mazingira salama na ambacho kinaweza kuingiza fedha kwa haraka bila kuweka hatari kubwa kwa watu na raslimali zake kama ilivyokuwa katika maeneo ya kivita.

Lakini zaidi ya changamoto hiyo ya kifedha, EO ikaanza kukabiliwa na changamoto ya kisheria nyumbani kwake Afrika ya Kusini. Kutokana na habari kwenye vyombo mbalimbali vya habari kuhusu mamluki wa Afrika ya Kusini katika maeneo mbalimbali ya vita duniani, serikali mpya ya Afrika Kusini ikaona umuhimu wa kuingilia biashara hiyo ya mamluki.

Matokeo yake ni kutungwa kwa sheria ya *Regulation of Foreign Military Assistance*, ya 1998 huko Afrika ya Kusini ambayo ilikuwa na lengo la kuzuia raia wa Afrika ya Kusini kushiriki kama mamluki na pia kwa shirika au mtu yeyote anayetaka kutoa msaada wa kijeshi kwa nchi ya nje basi anahitaji kibali au ruhusa maalumu kufanya hivyo. Ujio wa sheria hiyo ambayo EO iliiunga mkono (ili kuonesha kuwa haitaki kuhusishwa na umamluki) ulikuwa pia ndio mwisho wa kampuni ya EO kama ilivyokuwa imeundwa.

Disemba 2, 1998 EO ilitangaza kuwa ifikapo Januari 1, 1999 itasitisha shughuli zake kutokana na ujio wa sheria hiyo mpya. Hivyo mwisho wa EO kama kampuni moja ulikuwa 31, 1998. Pamoja na mwisho huo bado ofisi za EO zilikuwa wazi na pole pole baadhi ya watendaji wake na wafanyakazi wakaanza kuhamia kwenye makampuni mengi ambayo yaliibuka yakiwa yamegawanyika katika sehemu mbalimbali.

Ikumbukwe kuwa Barlow ni mtu mwenye uzoefu wa kutosha katika kuanzisha makampuni na hivyo kufungwa kwa EO haikumaanisha mwisho wa shughuli zake pamoja na wenzake bali mwanzo wa vikampuni vingine vidogo vidogo vilivyoenea sehemu mbalimbali Afrika. Kuanzia Angola, Zambia, Congo, Sierra Leone, Kenya, Uganda, Tanzania n.k vikampuni vyenye kuhusiana na EO vilizaliwa.

Orodha ya kampuni zote zinazohusiana na EO inakadiriwa kufikia 80 au zaidi zikiwa zimeandikishwa kuanzia Cape Town, Isle of Man na hadi visiwa vya Caribbean

EXECUTIVE OUTCOMES NA TANZANIA

Hata hivyo kabla ya kufungwa mwaka 1998, kampuni ya Executive Outcomes iliingia katika mkataba ambao ulikuwa na lengo wa kuipatia chanzo cha uhakika cha fedha cha kufadhili miradi yake mbalimbali bila ya chanzo hicho kuwa katika hatari ya waasi au serikali dhaifu. Chanzo hicho kilitakiwa kiwe katika nchi ambayo ina utulivu, jeshi lenye

nguvu, na uongozi mzuri wa kisiasa lakini ambao pia una tamaa ya utajiri na hivyo ni rahisi kughiribika. Nchi ambayo si ngeni katika usafirishaji wa silaha. Nchi hiyo ilikuwa Tanzania.

Ndipo Augusti 17, 1997 kampuni ya Executive Outcomes Inc., iliingia katika mkataba na serikali ya Tanzania katika mradi wa madini kwa kugawana hisa asilimia 50 kwa 50. Mradi huo unajulikana kama kampuni ya Meremeta Ltd.⁵⁰ Kama EO ilivyoanzishwa huko Isle of Man (baada ya kutoka Afrika ya Kusini) ndivyo Meremeta nayo ilianzishwa Isle of Man.

Kama tulivyoonesha awali kampuni hiyo kama ilivyofanywa Executive Outcomes miaka minne kabla iliandikishwa huko Isle of Man kwa msaada wa makampuni ya sheria ya London Law Services limited na London Law Secretarial Limited.

Makampuni hayo ya sheria yalianzishwa huko Uingereza mwaka 1989, mwaka ambao kampuni ya Executive Outcomes ilianzishwa huko Afrika ya Kusini. Zote zilianzishwa mwezi mmoja baada ya nyingine (LLS Ltd ilianzishwa Januari 11, 1989 ikiwa na namba ya usajili 02335944 na LL Secretarial ilianzishwa Februari 14, 1989 na namba 02347720).

Kampuni hizo tunaamini zinahusiana kwa namna moja au nyingine na Executive Outcomes. Japo hatukutaka kwenda sana katika kufuatilia hili la makampuni ya sheria tuoneshe tu kuwa Executive Outcomes ilianzishwa mwaka 1989 vile vile kama tulivyotaja hapo juu. Na kampuni hizo mbili zinaonekana katika nyaraka nyingine kuwa na hisa moja moja katika kampuni ya Meremeta na hivyo kuifanya kampuni ya Meremeta kuwa na hisa 102!

Baada ya kuendelea kuonekana na jina baya na hasa ukizingatia mambo yaliyokuwa yanaendelea mwaka 1997 (vita ya Congo, hali ya vurugu Rwanda, Burundi) Tanzania isingeweza kumudu kujulikana kuwa ina uhusiano na kampuni ya Executive Outcomes, kampuni ya mamluki wa kivita ambao walikuwa wanasafirisha silaha na kushiriki mapigano upande wa Laurent Kabila ambaye alikuwa akiishi Tanzania kabla ya kuibuka akiongoza wapiganaji na kumng'oa Mobutu.

Vile vile kwa Tanzania kuhusishwa na kampuni ambayo inajulikana kwa kuhusika na uporaji wa raslimali za nchi kadhaa na kusababisha madeni makubwa kwa serikali Tanzania ingejikuta inakabiliwa na vikwazo vya kiuchumi na hata kunyimwa misaada na wafadhili.

Ni lazima ieleweke pasipo shaka yoyote kuwa Executive Outcomes iliundwa kama kampuni ya mamluki wa kijeshi wenye maslahi ya kibiashara na wakijiendesha kama kampuni ya biashara. Chini yake ni mlolongo wa makampuni mengine mbalimbali ambayo japo yameanzishwa moja moja yanashirikiana maafisa wake wa juu, mikataba, na hata faida.

---

⁵⁰ Makubaliano kati ya serikali na Executive Outcomes Inc.,

Mchunguzi mmoja⁵¹ anaelezea hivi kuhusu utendaji wa EO, “Kiasi kikubwa cha mapato yake kinatokana na “kufanya madili”, yaani kupata mikataba minono ya uchimbaji madini kama malipo ya kutoa ulinzi au kuzing’oa madarakani serikali ambazo zinaingilia kati biashara zake kama walivyofanya Sierra Leone, Angola na DRC.” Mchunguzi huyo anaongeza pia “Na hapa uhusiano kati ya EO na makampuni kama DiamondsWorks unaponeesha umuhimu wake, kwani uhusiano kati ya EO na mikataba ya madini ya almasi na dhahabu unaonesha siyo tu kuwa EO ililipwa (fedha) kwa kutoa mamluki bali pia kwa kupata mikataba minono ya madini”.

Katika Tanzania EO imeingia kwa mgongo wa Meremeta (1997) kama tulivyoona na baadaye kwa kupitia makampuni mbalimbali mengine ya nishati na shughuli nyingine miongoni mwao ikiwa ni kampuni ya Heritage Oil and Gas⁵². Kampuni hiyo ambayo inahusiana ile ya Uganda iko chini ya aliyewahi kuwa kiongozi wa EO na mamluki aliyegeuka mfanyabiashara Bw. Tony Buckingham.⁵³

Inaonekana Bw. Tony ndiye amekuwa kiunganishi cha ajabu kati ya upande wa mambo ya kijeshi ya EO na upande wa utafutaji rasimili sehemu mbalimbali duniani. Tony Buckingham pia ndiye alikuwa mkuu wa Branch Energy kampuni nyingine yenye kuhusiana na EO. Tony Buckingham ni afisa mstaafu wa jeshi la Uingereza na mwanzoni mwa miaka ya themanini alikuwa na uhusiano wa kibiashara na Mtanzania Bw. Naushaj Jivraj kwenye kampuni ya Sabre Petroleum. Kwa hiyo si mgeni kabisa na Tanzania.

Kwa upande wa Tanzania, Heritage Oil imepewa leseni za kutafuta mafuta maeneo mbalimbali na baadhi yao ni yaliyo karibu na Mkuranga ambapo kuna kampuni nyingine imeshaonesha dalili ya kupatikana mafuta huko na kutokana na rekodi yao huko Uganda, DRC na Angola kuna uwezekano mkubwa wa wao kufanikiwa kupata mafuta. Wamepewa leseni katika maeneo kadhaa za kutafuta mafuta na uwezekano wao wao kuyapata si mdogo kwani wana rekodi nzuri.

Tatizo haliko kwenye kutafuta au kupata mafuta; tatizo liko kwenye kufaidika na mafuta hayo. Ikumbukwe kuwa tayari tuna udhaifu mkubwa katika mikataba ya madini, udhaifu ambao siyo Mkapa wala Kikwete wameweza kuukabili na kuushughulikia vilivyo na badala yake wamebakia kuwabembebeza wawekezaji na kuogopa kufanya kitu ambacho kitawaudhi. Mtu yeyote makini ni lazima ajiulize:

Kama tumeshindwa kuingia mikataba mizuri na minono ya madini kwa muda wa miaka hii zaidi ya kumi, itakuwaje endapo yatapatikana mafuta nchini? Hasa ukizingatia wahusika wenyewe wana majeshi yao makubwa tu?

Tatizo kubwa la makampuni ya EO na hawa wengine ni uporaji wa mafuta na nishati nyingine za asili na kuwatengenezea wao utajiri na kikundi cha watu wachache wanaohusiana nao serikalini. Katika kufanya hivyo mara zote wamekuwa wakijiweka

---

⁵¹ Bowles, W.,(2005), “Executive Outcomes: Tony Blair’s Pet Bulldog? A Curious case of Colonel Spicer”

⁵² Inahusiano wa karibu na Branch Energy vile vile.

⁵³ Angalia futinoti 34.

karibu na viongozi wachache serikalini na hivyo kama tunafikiri tumewaona mafisadi hadi hivi sasa, tusebiri mafuta yakianza kuchimbwa.

Kama tulivyoona kuhusu Uganda, Heritage Oil wako pia Kenya kwa majina mbalimbali na wakiwa karibu na viongozi wa kisiasa. Hadi hivi sasa haijulikani wana hisa hasa wa kampuni ya Heritage Oil ya Tanzania ni kina nani na kama kuna mahusiano na wanasiasa wetu kwa namna yoyote ile.

Watu mbalimbali na wataalamu mbalimbali wameandika kwa kirefu juu ya EO na hususana suala zima la mamluki wa kijeshi wakiitolea mifano kampuni hiyo. Ukitaka kujua zaidi kuhusu EO na historia yake na utendaji kazi wake soma kiambatanishi cha makala ya Khareen Pech.

Kama Pech anavyosema “Kutokana na changamoto zizokuwa zinaikabili EO, Mkusanyiko wa makampuni yake yote ikabidi yaanze kujipanua katika shughuli mbalimbali ili kuondoa sifa mbaya hiyo (ya umamluki) ndani ya miaka miwili, na watendaji wake wakachukua hatua zinazotakiwa kujiandaa kwa hilo.”⁵⁴

Ni katika kuchukua hatua hizo mbalimbali ndio tunaona wakijibadili jina Tanzania na kuwa Triennex ambayo nayo ni kampuni huru na ambayo imefichwa kuonesha uhusiano wake na EO. Kuna uwezekano mkubwa kuwa kuna mkataba wa pili kati ya Tanzania na Triennex ulioingwa mwaka 1998 kabla ya Executive Outcomes kufunga biashara zake.

Bila ya shaka tumekwishaelewa vizuri EO na utendaji kazi wake. Na tunaelewa sasa ni kwanini ni vigumu sana kwa serikali kuiifunua Meremeta kwani uanzilishi wake unahusiana na kampuni ya kimamluki ambayo ilikuwa inashiriki vita vya wenyewe kwa wenyewe Angola, Sierra Leone, na DRC ambako Laurenti Kabila alipata msaada mkubwa kutoka Tanzania.⁵⁵

Tunafahamu vizuri kuwa kufungwa kwake mwaka 1999 hakukuwa mwisho wa utendaji kazi wa maafisa wake kwani karibu wote wameibuka na makampuni mengine mbalimbali lakini yakiwa yanahusiana kwa namna ya kushangaza. Makampuni hayo yameandikishwa katika nchi na visiwa mbalimbali ili kuficha chanzo chake lakini wakuu wake bado ni watu wale wale walioanzisha EO.

---

⁵⁴ Unaweza kusoma zaidi juu ya mamluki katika Afrika na uporoja wa rasimali zetu hapa: http://www.privatemilitary.org/Peace_Profit_or_Plunder.html

⁵⁵ Wamba mwanzoni alikuwa ni mshirika wa Laurent Kabila akiwa ni kisima cha Itikadi nyuma ya Kabila hadi walipotofautiana kabla majeshi ya Kabila hayajachukua Kinshasa. Kwa muda mfupi alikuwa ni Profesa katika Chuo Kikuu cha Dar-es-Salaam.

SURA YA TANO

KUINGIA KWA TRIENNEX⁵⁶

Mwaka 1998 kabla kidogo ya sheria ya Afrika Kusini ya kudhibiti mamluki kuanza kazi kampuni iliyoingia mkataba wa Meremeta mwaka 1997 ikaanza kujulikana kama Triennex. Kitu ambacho hatujakielewa vizuri ni jinsi gani Triennex ambaye ni kampuni ya ushauri wa mambo ya fedha, na uwekezaji iliweza kuingia kama mmiliki katika kampuni ya madini ya Tanzania.

Kampuni ya Triennex ilianzishwa Afrika ya Kusini tarehe 29 Mei, 1995 kama kampuni binafsi (Private na ndiyo unaona kwenye mabano “pty”) na kupata cheti cha usajili 004767/07. Ikumbukwe vile vile wakati inaanzishwa ni wakati huo huo EO iko katika kujipanua kibiashara na kufadhili operesheni zake mbalimbali kama tulivyoona hapo juu.

Ilianzishwa kwa malengo ya “FINANCIAL INTERMEDIATION INSURANCE, REAL ESTATE AND BUSINESS SERVICES” kwa mujibu wa Idara ya uandikishaji makampuni ya Afrika ya Kusini ambayo iko chini ya Wizara ya Viwanda. Katika uanzishaji wake miaka hiyo haikuonesha kama ni kwa ajili ya uchimbaji madini na mara kadhaa imeonekana ikitajwa kuhusika na kutoa ushauri wa mambo ya fedha hususan jinsi ya kufadhili miradi mikubwa mikubwa.⁵⁷

Kampuni hiyo hiyo ya Triennex imewahi kuhusishwa na kashfa nyingine huko Namibia mwaka 2003.⁵⁸ Mwaka 2004 aliyekuwa Mkurugenzi wa Triennex Africa Kusini Bw. Russel Schwartz alitangaza kufilisika na Mahakama Kuu ya Cape Town ikapiga mnada boti yake ya anasa yenye thamani ya dola karibu laki nne baada ya kushindwa kulipa deni.⁵⁹ Je hili linajibu matatizo ya kifedha ya Meremeta?

Kwa mujibu wa taarifa mbalimbali Triennex inashiriki katika kuandaa mipango ya miradi mikubwa kupata mikopo kutoka kwenye benki mbalimbali baada ya kupima mradi ulivyo na kama kuna hatari yoyote (risk) kwa mradi huo na kuyavutia mabenki.

---

⁵⁶ Anuani ya Triennex sasa inatumiwa na kampuni ya madawa; tovuti yetu hadi tunakwenda mitamboni ilikuwa haipo tena hewani.

⁵⁷ Machi 26, 2002, Taarifa kwa vyombo vya habari ya Spurs Ventures.

⁵⁸ Malalamiko ya Berry Keyter dhidi ya Rais Nujoma na viongozi kadhaa wa serikali yake. Gazeti la Namibia Plus, Novemba 29, 2003.

⁵⁹ 2 Aprili, 2004, Sunday Times

Hata hivyo katika kesi ya Tanzania inaonekana Triennex imeenda zaidi ya kuwa mshauri wa mambo ya fedha au uwekezaji na kuonekana kuwa mmiliki wa zilizokuwa hisa za Executive Outcomes na baadaye ikaamua kujitoa kabla ya Meremeta kufilisiwa.

Katika uchunguzi wetu wote kuna vitu vichache ambavyo havijaweza kuonekana sawasawa na ambavyo vinahitaji uchunguzi wa hali ya juu zaidi ambao hauko ndani ya uwezo wetu kwa sasa.

1. Triennex ilikuwa na nafasi gani katika mchakato wa Executive Outcomes kuingia mkataba na serikali wa kuunda Meremeta Ltd? Yaani, ilikuwa ni mshauri wa mambo ya fedha kwa upande wowote au kwa mabenki n.k?⁶⁰
2. Baada ya mabadiliko yaliyolazimisha kufungwa kwa Executive Outcomes, ni jinsi gani Triennex iliweza kupata umiliki wa hisa za Executive Outcomes? Tunajiuliza kama ni mtindo ule ule wa Richmond kurithisha mkataba wake kwa Dowans au Meremeta kwa Tangold?
3. Ni nafasi gani Triennex ilishiriki upande mmoja kama mbia wa Meremeta na upande wa pili kama mshauri wa mabenki (Nedbank?) katika kuelekea ufilisishaji wa Meremeta na hasa mipangilio ya malipo kati ya Deep Green Finance, Meremeta na Tangold?
4. Ni lini hasa Triennex ilijitoa kwenye mradi wa Meremeta na Buhemba. Taarifa moja inaonesha kuwa Triennex ilijitoa 2001 lakini wakati huo Buhemba ilikuwa haijaanza kuzalisha dhahabu. Kama ilijitoa 2001 hisa zile za asilimia 50 zilikuwa zinamilikiwa na nani hadi pale Tangold ilipoundwa?⁶¹

Hitimisho kubwa tulilonalo kuhusu Triennex na Meremeta ni kuwa, mambo yote yaliyotokea kuhusu Meremeta kuanzia 1996 hadi 2006 hayawezi kuelezeka bila kuelewa nafasi ya Triennex. Ndiyo ufunguo wa kuelewa EO na mahusiano yake na JWTZ na vile vile ndio ufunguo wa kuelewa uhamishaji wa fedha kutoka makampuni mbalimbali yaliyokuwa yanahusiana na Meremeta.

Uhusiano wa EO, Triennex, JWTZ na serikali – maswali muhimu

Sasa kwa upande wa EO/Triennex na Tanzania hatuna budi kuuliza maswali yafuatayo:

- a. Tunafahamu kuwa EO inapoingia kwenye nchi fulani inaleta mambo fulani yanayohusiana na jeshi na wao wanapewa mikataba ya madini. Kwa upande wa Tanzania, ni kitu gani ambacho EO walikileta ambacho tusingeweza kukipata kwa makubaliano na majeshi ya kawaida ya nchi rafiki kama ambavyo tumekuwa tukifanya kwa muda mrefu sasa?
- b. Wakati mkataba wa Meremeta unaingiwa EO ilikuwa ni kampuni ya mamluki na tayari ikuwa inahusiana na vita huko Angola, Sierra Leone na DRC, ni kwa kiasi gani mkataba wa serikali na EO kuhusu Meremeta umeizalishia EO fedha kulipia shughuli zake za kimamluki?

---

⁶⁰ Kumbuka mkopo uliotolewa kwa Meremeta kuelekea ujenzi wa mgodi wa Buhemba

⁶¹ Aprili 21, 2003, "Failed Army Gold Mine to Cost Dar \$14m", *The East African*

- c. Je kuna wanajeshi wetu ambao kwa namna yoyote wameshiriki au kuajiriwa na kampuni ya EO?
- d. Je EO/Triennex iliwahi kutoa ulinzi kwa mgodi wa Buhemba kama inavyofanya katika maeneo ambayo makampuni yake yanahusika na uchimbaji?
- e. Kwa ujumla serikali inasema nini kuhusu JWTZ kuhusishwa na kampuni ya mamluki wakati Tanzania iko katika amani ndani na pia kuwa mshirika wa jitihada za kutafuta amani katika eneo la Maziwa makuu?
- f. Ni kiasi gani cha fedha kampuni ya Triennex imelipwa na serikali ya Tanzania kama sehemu ya hisa yake kwenye Meremeta kuanzia 1997 hadi 2006?
- g. Ni kitu gani ambacho Tanzania ilikuwa inakihitaji kutoka kwa EO wakati jeshi letu lina uwezo wa kufanya lolote ambalo lingefanywa na EO? Je watu wa EO au kampuni yoyote binafsi ya kijeshi imekuwa ikitoa mafunzo ya aina yoyote ya kijeshi kwa wapiganaji wetu; ni kampuni gani hiyo? Haya ni maswali kwa mkuu wa majeshi.
- h. Ndege zinazotua Buhemba zinatoka wapi na ni za nani, na zina udhibiti wa namna gani?

Kama tulivyoona kuwa mambo mengi yanayohusiana na Meremeta yalianza katikati ya miaka ya 90. Kuanzia uhuru wa watu weusi Afrika ya Kusini, mauaji ya halaiki ya Rwanda, vita vya wenyewe kwa kwenye Sierra Leone, na ya kwanza ya Congo. Tumeona kuwa katikati ya miaka ya tisini kulikuwa na hali mbaya ya kiusalama katika maeneo mengi ya Afrika hasa eneo hili la Maziwa Makuu kwa namna moja au nyingine kampuni ya EO ilikuwa katikati ya mambo hayo yote. Tumeiona ikiwa Sierra Leone, Angola, DRC, Rwanda, Uganda na hata Kenya. Katika sehemu zote hizo aidha imejiingiza kama mshauri wa mambo ya kijeshi (na wakati mwingine kushiriki mapambano kama Angola na Sierra Leone) na wakati mwingine kama kampuni ya biashara (Uganda, Kenya, na Tanzania).

Hata hivyo alama yake kubwa ni shughuli yake ya biashara ya vita. Je inawezekana vipi kampuni hii kuweza kusafirisha silaha sehemu mbalimbali za Afrika, na kusafirisha mamluki wake sehemu mbalimbali za Afrika katika kutimiza operesheni zake zilizotawanyika sehemu mbalimbali duniani? Kwa makampuni ya kawaida ni rahisi kufuatilia na kupata majibu; hata hivyo kwa kampuni inayohusika na mambo ya vita, silaha za moto, na umamluki jawabu lake siyo rahisi hivyo.

Tunafahamu vizuri kisa cha Simon Mann (pichani chini) mmoja wa waanzilishi wa EO ambaye alinaswa pale Harare, Zimbabwe akingojea ndege ambamo mamluki wengine wapato 67 hivi walikuwa ni abiria wakielekea Equatorial Guinea kushiriki katika jaribio la mapinduzi ye kijeshi mwaka 2004?⁶²

---

⁶² Baada ya kushitakiwa Zimbabwe, Mann alipelekwa Equatorial Guinea kujibu mashtaka ya njama ya kupindua serikali halali ; anatumikia kifungo cha miaka 34 jela.

Yote haya yanatufanya tujiulize ni jinsi gani kampuni kama EO na kampuni tanzu zake ziliweza kusafirisha silaha katika sehemu mbalimbali miaka hiyo ya 90? Kwenye suala la wapi fedha zilipatikana hilo tunajua majibu yake (mikataba ya madini na malipo ya fedha moja kwa moja toka kwa serikali huska).

Hata hivyo, ni wapi silaha zilipatikana na iliwezekana vipi silaha hizo kuzikifisha au jinsi gani wao EO waliweza kutenda kana kwamba wao ni “jeshi lisilo na mipaka” (an army without frontier) siyo rahisi kupata jibu lake. Walitumia njia nyingi na mahusiano ya muda mrefu na hasa kwa kutumia uwezo wao wa kuanzisha makampuni mbalimbali sehemu mbalimbali duniani ambayo yalitumika kama “front companies” (kampuni vivuli) wa shughuli hizo za usafirishaji silaha haramu.

SURA YA SITA
TANZANIA NA KASHFA YA USAFIRISHAJI SILAHA HARAMU KATIKA
ENEO LA MIGOGORO LA MAZIWA MAKUU

1997⁶³ – Mwaka wa Shetani?

Hata hivyo habari hizo za Tanzania kuhusishwa na usafirishaji silaha haramu hazijapata mwanga mkubwa katika medani ya wachunguzi wa kimataifa kwa sababu kubwa mbili; kwanza wakati Tanzania inaruhusu usafirishaji wa silaha mbalimbali (kwa makusudi au kwa uzembe) ilikuwa inasimama kama mpatanishi kati ya nchi mbalimbali na ikijisimamisha kama isiyo na upande.

Sababu ya pili ni kuwa wakati huo huo Tanzania ilikuwa inajiuza katika medani ya kimataifa kama mfano wa utawala bora chini ya Mkapa. Leo hii tunavyofuatilia kashfa mbalimbali za kuanzia 1995 hadi 2005 ni mtu asiye makini tu anayeweza kuupigia makofi utawala wa kifisadi wa Rais Mkapa.

Kipindi hicho hicho (katikati ya miaka ya 90) majeshi ya Laurent Desir`e Kabila ambaye alikuwa akiishi Tanzania kwa muda mrefu yaliweza kuvamia na kuangusha utawala wa Mobutu Seseseko yakitoea Mashariki ya Congo. Ni kwa kiasi gani utawala wa Mkapa ulimuwezesha Kabila kuanza mapambano dhidi ya Mobutu? Hapo yawezekana kuna “siri” za usalama wa taifa. Kwa wanaokumbuka vizuri baadhi ya wanajeshi wetu walikuwa ni wakufunzi wa jeshi jipya la Kabila na ilitangazwa kuwa wanaondolewa pale ilipoanza ile inayoitwa “Vita ya Pili ya Congo”.

Tumeona kuwa mwaka 1997 kampuni ya Meremeta ilianzishwa kisiwa cha Isle of Man katika usiri mkubwa na ikihusishwa na kampuni ya mamluki ya Executive Outcomes. Na ni mwaka huo huo ambapo aliyekuwa Mwanasheria Mkuu Bw. Andrew Chenge alikuwa amefungua akaunti yake kwenye kisiwa kingine cha Jersey cha huko huko Uingereza na kuingiza karibu shilingi bilioni moja⁶⁴. Ikumbukwe kuwa ni Andrew Chenge na wenzake wanaonekana tena kwenye Tangold (yenye kuhusiana na Meremeta) miaka michache baadaye.

Haya yote hayakutokea kwa bahati mbaya au kwa nasibu.

Usafirishaji wa silaha wakati wa harakati za ukombozi

---

⁶³ Mwaka 1998 tulipitisha sheria mpya ya madini; miongoni mwa sheria mbovu kabisa katika nchi yetu. Kuna uhusiano na Meremeta na EO mwaka mmoja kabla. Ndio sababu vigumu kuibadilisha?

⁶⁴ Barua ya Serious Fraud Office ya Uingereza ikielezea upelelezi wa kesi ya rada. Mtu mwingine anayetajwa na SFO ni aliyekuwa Gavana wa Benki Kuu 1997, Dr. Idris Rashid.

Watanzania wamekuwa wakihusika na usafirishaji wa silaha kwenda kwenye maeneo mbalimbali ya Kusini mwa Afrika. Hili lilifanyika tangu wakati wa Mwalimu Nyerere pale Tanzania ilipojitolea na kuwa Makao Makuu ya Kamati ya Ukombozi ya Kusini mwa Afrika chini Brig. Hashim Mbita huku ikiongoza zile nchi zilizojulikana kama “zilizoko mstari wa mbele katika harakati za ukombozi”.

Kutokana na msimamo wa Tanzania kuhakikisha kuwa Afrika yote inakuwa huru, Tanzania ilijiweka katika nafasi ya kuwa na mahusiano ya kijeshi na nchi mbalimbali na vikundi mbalimbali vya wapiganaji ikiwemo FRELIMO, ANC, MPLA n.k Kutokana na nafasi yake hiyo watendaji na maafisa mbalimbali serikalini (Ikulu, Jeshini, na CCM) walikuwa katika nafasi ya kujua nani anahitaji silaha, zipatikane kutoka wapi, na zimfikiaje mtu huyo.

Kundi jingine la watu waliojua masuala haya ya silaha ni pamoja na wafanyabiashara mbalimbali ambao wengi tunawafahamu zaidi leo hii kuhusiana na wizi wa EPA na kashfa za manunuzi ya Rada na helikopta za kijeshi lakini sisi wengine ambao tumekuwa tukiwafuatilia nje ya mambo hayo tunawajua pia kuwa ndio madalali wa usafirishaji wa silaha haramu katika eneo letu. Watu hao tayari pia wana rekodi za kuliuzia jeshi letu vifaa au silaha mbovu.

Miongoni mwao ni pamoja na Valambhia, John Nolan (saas marehemu), na Saileth Vithlani. Mwingine ambaye kwa makusudi tunamuweka kiporo ana kesi mahakamani kufuatia kuhusika kwake na EPA. Wapo na wengine ambao endapo italazimu watatajwa kwa majina makampuni yao vivuli yaliyoko Tanzania.

Mahusiano kati ya watendaji serikalini na wafanyabiashara mbalimbali yaliwezesha usafirishaji na uingizaji wa silaha kwa ajili ya makundi haya mbalimbali ya wapiganaji huko kusini mwa Afrika Kwa kiwango kikubwa shughuli za wakati huo zilionekana kueleweka na kukubalika kama halali kwa ajili ya kuchangia vita vya ukombozi.

Hilo hata hivyo lilimalizika kwa kiwango kikubwa baada ya Afrika Kusini hatimaye kuingia kwenye utawala wa Demokrasia na kumalizika kwa vita vya Angola na Msumbiji.

Usafirishaji silaha haukukoma

Licha ya harakazi za ukombozi kufanikiwa na haja ya uendelezaji wa usafirishaji wa silaha kukosa umuhimu makuwadi wa silaha haramu hawakukoma. Ikumbukwe kuwa biashara ya silaha haramu kwa mwaka inaingiza kati kati ya shilingi trilioni 3-10 kwa mujibu wa *Earth Times* jarida la mwaka 2001 lililoangalia kwa karibu juu ya biashara hiyo. Biashara ya silaha ina utajiri mkubwa na ukiunganisha na biashara ya madini, uwezekano wa utajiri kikomo chake ni mbinguni!

Kichocheo kikubwa cha migogoro ya wenyewe kwa wenyewe kwenye nchi mbalimbali wakati huo ni uwepo wa silaha mbalimbali na hivyo migogoro ya ndani ilipoanza kuiva huko DRC, Rwanda, Burundi, Uganda n.k hakukuwa na upungufu wa silaha au upatikanaji wake.

Hapa ndipo baadhi ya wahusika wa usafirishaji silaha wakati wa harakati za ukombozi na wengine walioingia baadaye wakijua faida ya fedha iliyopo katika biashara hiyo hawakusita kujitumbukiza katika kusaidia usafirishaji wa silaha hizo kupitia Tanzania. Ikumbukwe kuwa watu hawa hawakuwa wageni katika mawasiliano na nchi mbalimbali linapokuja suala la upatikanaji wa silaha na hawakuwa wageni katika utaalamu wa kutumia makampuni vivuli ya ufisadi.

Tumeona kwenye madini jinsi EO inavyotumia makampuni mbalimbali na tumeona vile vile jinsi baadhi ya Watanzania wenzetu wakionesha utaalamu mkubwa wa kuunda makampuni hewa kwa ajili ya kushibisha tamaa yao na uroho wa utajiri uliokubuhu na kwa gharama yoyote ile.

Kuanzishwa kwa Meremeta na usafirishaji wa silaha haramu

Kuelekea mwishoni mwa miaka ya tisini kama tulivyoona kulikuwa na ukweli mmoja ambao ulikuwa wazi; kama kuna watu wanataka kuendelea na biashara ya silaha hilo lisingewezekana ndani ya muundo wa kawaida wa serikali. Kulikuwa na vikwazo vikubwa viwili.

Kwanza mazingira ya kisiasa nchini yalikuwa yameanza kubadilika. Kutokana na ukweli kuwa Tanzania haikuwa vitani au katika tishio lolote la kivita ilikuwa ni vigumu sana kuhalalisha matumizi makubwa ya kijeshi bila ya kuvutia udadisi usio wa lazima toka kwa wafadhili. Pili, wakati huo huo Tanzania na nchi nyingine zilikuwa ziko katika harakati za kutaka kusamehewa madeni na mipango ya kuondoa umaskini na hivyo kuongeza matumizi ya kijeshi au bajeti kubwa ya jeshi bado kungezua maswali kwa wafadhili na taasisi mbalimbali za haki za binadamu.

Hilo la kwanza lilihusu siasa na msukumo kutoka ndani. Hilo la pili lilileta msukumo kutoka nje hasa kutoka WB na IMF ambao katika miongoni mwa masharti yao katika kutusaidia kuondokana na umaskini ilikuwa ni kupunguza matumizi ya kijeshi. Hili la kupunguza matumizi katika silaha halikukaa vyema kwa wale madalali na watumishi waliokuwa wakifaidika na mauzo ya silaha haramu.

Hapa ndipo Meremeta ilipoundwa. Kwa vile Tanzania ni mtiaji sahihi katika makubaliano mbalimbali ya kimataifa kuhusu usafirishaji silaha haramu na pia vikwazo vya silaha kwenye vikundi mbalimbali vilivyokuwa vinapigana wakati ule ilikuwa ni vigumu na kimsingi kusiwezekane kutumia bajeti ya nchi yetu kufadhili ununuzi wa silaha ambazo tulijua zingeweza kutumika kwenye vita vya majirani zetu.

Licha ya kukosa fedha kutoka kwenye bajeti yetu ya kawaida ilikuwa ni vigumu shughuli hiyo kufanywa tena na chombo chochote cha serikali au taasisi yoyote ambayo inauhusiano na serikali na hivyo kuleta hali ya shuku dhidi ya serikali yetu. Ni kwa sababu hiyo ilibidi ianzishwe “front company” ya kufadhili shughuli za

ununuzi na usafirishaji wa silaha nje ya bajeti⁶⁵. Kampuni hiyo isingeweza kuanzishwa Tanzania.

Hata hivyo, ukweli huo haukuwahi kusemwa hadharani wakati ule na haujasemwa hadharani hivi sasa. Sababu ambayo imekuwa ikitolewa hadharani kwa muda mrefu ni kuwa Meremeta iliundwa ili kuzalisha dhahabu ambayo baada ya kuuzwa fedha zingetumika katika kusaidia miradi ya kijeshi hasa Kampuni ya Magari ya Nyumbu. Japo mwanzoni kabisa ilisemwa kwa ajili ya kuwasaidia wachimbaji wadogo wadogo.

Ipo mifano hai katika hili jinsi gani wasafirishaji wa silaha haramu wamekuwa wakitumia ardhi ya Tanzania kufanya udhalimu wao. Tutawaangalia watu hawa wawili Victor Bout na Dr. Kisoni Kambale wa DRC (dalali wa dhahabu). Kwa undani wa kuelewa biashara hiyo unaweza kusoma ripoti nyingine mbalimbali za Umoja wa Mataifa, Amnesty International, Human Rights Watch, n.k na humo utapata taarifa zaidi juu ya Tanzania kama njia ya silaha haramu kuelekea eneo la migogoro la maziwa makuu.

VICTOR BOUT – MFANYABIASHARA YA KIFO NA BWANA WA VITA!

Kama vile ilivyovigumu kuweza kuelezea nafasi ya mamluki katika machafuko ya vita katika eneo la maziwa makuu bila ya kuitaja Executive Outcomes, ndivyo ilivyo vigumu kuzungumzia usafirishaji wa silaha haramu katika eneo hilo bila ya kumtaja Victor Bout. Kwa wengine Victor Bout ndiye tu ambaye kwa namna moja au nyingine amechangia sana katika kuchochea migogoro ya vita vya wenyewe kwa wenyewe.

Kati ya mwaka 1997 na 1998 Kigogo wa usafirishaji wa silaha haramu duniani Bw. Victor Bout alipitisha Tanzania silaha za thamani ya shilingi bilioni 14 kuelekea DRC ambako vikundi mbalimbali vya wapiganaji vilikuwa vikipigania kuigombea Congo⁶⁶. Hii ni kwa mujibu wa taarifa za Baraza la Usalama la Umoja wa Mataifa mwaka 2000.

Kama vile EO ilivyokuwa inaweza kushiriki pande zote mbili za vita (kwa nyakati tofauti)⁶⁷ ndivyo alivyo Victor tena zaidi sana. Victor Bout ambaye sasa alikamatwa mwaka jana huko Thailand alikuwa ana uwezo wa kuuzia silaha pande mbili zinazopigana na wakati huo huo kutumia ndege zake kupeleka chakula cha Umoja wa Mataifa kwa wakimbizi! Ndio maana kutokana na undumilaku-“tatu” wake alibatizwa jina la “Mfanyabiashara ya Kifo-Merchant of Death” na wengine walimtambua kama “bwana wa vita”.⁶⁸

Mshirika mwingine wa Bout ambaye naye alikamatwa huko Ubelgiji kwa makosa ya kusafirisha silaha kwenda Liberia mwaka 2002 ni Mkenya ambaye tumemtaja hapo juu Bw. Sanjivan Ruprah. Bout na Ruprah wanadaiwa walikuwa na hisa za kutosha tu katika

⁶⁵ Brian Cooksey: Mada ya Sera kwenye <http://www.policyexchange.org.uk>

⁶⁶ Tunayo orodha ya ndege za Bout zilizopita Tanzania kuchukua “minofu ya samaki” huku zikileta silaha

⁶⁷ Kabla ya kuunga mkono serikali ya Angola EO ilikuwa inamsaidia Savimbi na vikosi vyake vya UNITA

⁶⁸ Filamu ya “Lord of War” ya nyota wa filamu Nicolas Cage inadaiwa kwa kiasi kikubwa kufananisha maisha ya Victor Bout.

machimbo ya madini huko DRC. Walikuwa na mikataba ya madini ya almasi huko Kisangani na Banalia. Ruprah ni watu waliotajirika sana kupitia biashara ya “almasi za damu” za huko Siera Leone

Hivyo Victor (pichani, akisubiri kupandishwa kizimbani huko Thailand) ambaye alikuwa anatumia majina mbalimbali na pasi karibu tano za kusafiria anabakia kama mfano mbaya wa jinsi baadhi ya watu wamejitajirisha kupitia matatizo ya wana na mabinti wa bara letu. Wakati EO ilikuwa inalipwa zaidi kwa kutumia mikataba ya madini (ikiingiza makampuni yake mbalimbali) na fedha, Victor Bout malipo yake yeye ni fedha zaidi

Tarehe 23 Machi, 2005 ndege ya Kirusi ya mizigo aina ya Ilyushin IL-76TD, yenye alama ER-IBR, na namba za ndege 43454623 (pichani chini) ilianguka na kuzama kwenye Ziwa Victoria mara baada ya kuruka toka uwanja wa ndege wa Mwanza. Abiria wote nane walikufa⁶⁹. Ndege hiyo ambayo ilikuwa inadaiwa kubeba samaki kwenda Croatia kupitia Sudani ilikuwa chini ya kampuni ya Jet Line ya Chisinau ingawa ilikuwa inaruka ikiwa imeandikishwa kama ya kampuni ya Airline Transport, ya huko Moldova. Kampuni hiyo inahusishwa na Victor Bout.

Tumeeleza kwa kirefu sana kwenye ripoti yetu juu ya usafirishaji wa silaha haramu juu ya jinsi gani Tanzania imekuwa ikitumika kama njia na wakati mwingine kuwahusisha baadhi ya watu wazito serikalini kufanikisha mambo haya. Wasafirishaji wa silaha haramu wamekuwa wakitumia kisingizio cha “kusafirisha samaki, maua, na minofu ya samaki” kama kisingizio cha kusafirisha silaha.

---

⁶⁹ 25 Machi, 2005, “Russian Cargo Plane crashes in Lake Victoria”, Xinhua

Siyo ndege hiyo tu kuhusishwa na Bout bali pia ndege nyingine vile vile. Mojawapo ni ile ya Butembo Airlines inayomilikiwa na Dr. Kisoni Kambale wa Congo. Kwa mujibu wa Jopo la Wataalamu wa Umoja wa Mataifa waliotembelea Mwanza katika uchunguzi waliandika ifuatavyo:

“Ndege ya 9Q-CAX inayomilikiwa na Butembo Airlines iliruka kutoka Mwanza (Jamhuri ya Muungano wa Tanzania) hadi Butembo, uwanja usio na forodha wa Jamhuri ya Kidemokrasia ya Congo”

Wakifafanua taarifa yao hiyo baada ya kutembelea uwanja wa ndege wa Mwanza, jopo hilo la Wataalamu wa Umoja wa Mataifa walisema kuwa “baada ya kupitia nyaraka mbalimbali za usafiri wa anga, Jopo la wataalamu liliona rekodi ya ndege aina ya Antonov-28 iliyoruka Disemba 28, 2004 kutoka Mwanza kwenda Butembo (DRC). Kwa vile uwanja wa ndege wa Butembo hauna forodha basi ndege hii ilivunja taratibu za uingiaji wa ndege huko DRC. Hivyo, shirika hilo na marubani walipaswa kuadhibiwa”.⁷⁰

⁷⁰ Barua ya Kamati ya Baraza la Usalama iliyoundwa kwa mujibu wa Azimio la Umoja wa Mataifa 1533 (2004) ikitoa taarifa kwa Rais wa Baraza la Usalama la Umoja wa Mataifa. Pia inaelezea juu ya safari za shirika jingine la ndege la Kilwa Air toka Mwanza kwenda DRC.

Hiyo taarifa ina umuhimu wa pekee. Shirika hilo la Dr. Kambale limekuwa likituhumiwa kusafirisha dhahabu na silaha kwenda kwa vikundi vya waasi⁷¹. Ni kutokana na ukweli huo Wizara ya Fedha ya Marekani ilipiga marufuku kwa kampuni yoyote ya Kimarekani kufanya biashara na Butembo Airlines na ikazuia mali zote za Dr. Kambale na wenzake zilizokuwa Marekani⁷²

Hata katika ripoti yao nyingine ya 2006, jopo hilo la wataalamu wa Umoja wa Mataifa bado linataja ni kwa kiasi gani uwanja wa Mwanza na ndege za Butembo vinahusishwa

⁷¹ June 1, 2005; “The Curse of Gold”, Human Rights Watch

⁷² Machi 30, 2007, “US Treasury sanctions Congo firms for Arms trade”, Reuters

katika usafirishaji wa dhahabu ya magendo na vile vile uwezekano wa usafirishaji wa silaha haramu kwenda kwa waasi.

Kwanini taarifa hizi ni muhimu? Kwa sababu Dr. Kisoni ametajwa kama ni mfadhili mkubwa wa kikosi cha waasi cha RCD-ML mojawapo ya vikosi vilivyomeguka kutoka katika ushirika wa waasi uliomuondoa Mobutu ambao ulikuwa ukiongozwa na Laurent Kabila.

Mtu yeyote akipata muda wa kupitia ripoti mbalimbali za Umoja wa Mataifa, au taasisi nyingine za haki wa binadamu ataweza kuona utitiri wa taarifa mbalimbali zinazohusisha Tanzania na usafirishaji wa silaha haramu katika eneo letu la maziwa makuu. Tutaja mfano mmoja mwingine.

Ripoti ya Umoja ya Baraza la Usalama la Umoja wa Mataifa ya mwaka ya January 26, 2006 ilionesha picha ya ndege ya kampuni ya Aviacon Zitotrans ambayo ilishuhudiwa na jopo la wataalamu wa umoja huo kwenye uwanja wa ndege wa Mwanza. Kampuni hiyo ya ndege ndiyo huusika na usafirishaji wa silaha kutoka makampuni mbalimbali ya silaha yanayomilikiwa na na serikali ya Urusi⁷³.

Mifano hiyo michache tu inaweza kuonesha jinsi gani Tanzania inatumiwa na imewahi kutumika na wasafirishaji silaha haramu. Ndege za watu kama Bout na Dr. Kambale haziamui kupitia Tanzania kwa bahati mbaya au kama zimepotea njia. Kuna ushahidi wa muda mrefu tu wa safari za ndege kama hizi kusafirisha shehena za silaha. Siyo Mwanza tu hata Bandari ya Dar-es-Salaam imewahi kutuhumiwa kuhusika usafirishaji wa aina hii.

---

⁷³ Ripoti ya Baraza la Usalama, S/2006/53, Uk. 46

SURA YA SABA MAHITIMISHO NA MAPENDEKEZO

Hadi hivi sasa tumeyaleta mambo kadhaa na kuyaangalia moja baada ya jingine. Tumeangalia yale ambayo yanajulikana hadharani hadi hivi sasa kuhusu Meremeta. Mchango mkubwa wa haya kujulikana kwa hakika unawaangukia wanasiasa wa vyama vya upinzani ambao wameyavalia njuga miaka nenda miaka rudi. Lakini zaidi ni vyombo vya habari ambavyo kwa muda mrefu vimeyaweka mambo haya hai katika fikra zetu na kutokutuacha tuyasahau.

Licha ya hayo tunayoyajua na ambayo yameandikwa kwa kirefu (japo wakati mwingine kwa taarifa zisizo sahihi) katika magazeti mbalimbali tumeangalia vile vile matatizo ya habari hizo na kuhoji yale ambayo tumekuwa tukiyasikia mara kwa mara. Tumejaribu kusahihisha baadhi ya taarifa ambazo zimekuwa zikirushwa hadharani kwa kuleta taarifa za wakati huu.

Tumeangalia kwa karibu kampuni zenye kuhusiana na Meremeta hasa Deep Green Finance na Tangold Ltd na kuona jinsi gani mahusiano ya fedha kati ya makampuni hayo yalikuwa ni msingi wa kuweza kujua nini kinaendelea na kama tungekuwa na utawala wa sheria kweli kengele ya tahadhari ingekwisha lia siku ya kwanza tu mabilioni ya fedha yalipoanza kuhamishwa kimtindo na kundi la matapeli waliokubuhu katika ufisadi wa mali ya umma na uporaji wa raslimali na urithi wetu na wa watoto wetu.

Tumeyaona mahusiano hayo ambayo yana kila dalili na alama dhahiri za usafirishaji haramu wa fedha. Tumeangalia pia kwa undani kampuni ya mamluki wa kijeshi ya EO ambayo ndiyo hasa iliingia mkataba wa kwanza kabisa na serikali kuunda Meremeta. Jambo hili limekuwa ni siri kubwa.⁷⁴ Tumeiangalia japo kwa kidogo kampuni ya Triennex ambayo kwa namna ambazo watu wachache wanajua iliweza kuingia na kuchukua hisa za EO. Vile vile tumewaangalia wasafirishaji wa silaha haramu hasa yule mfanyabiashara ya Kifo Bw. Victor Bout na dalali wa dhahabu wa DRC Dr. Kisoni Kambale. Tungeweza kuwaangalia watu wengine vile vile..

Haya yote hata hivyo, yanahusiana vipi katika kisa chetu cha Meremeta? Je ni kwa kiasi gani mambo haya yote yanaweza kufanya Waziri Mkuu kuogopa kuigusa Meremeta na kudai kuwa ikibidi kumsulubisha wamsulubu lakini Meremeta haigusi? Je mambo haya yanafafanua vipi uamuzi wa kiwoga wa wabunge wa CCM kutojadili Meremeta hadharani na hivyo kuendeleza usiri wa aibu ya taifa letu wakati ukweli si mgumu kujulikana na kuficha siri za kijinga ni dalili ya utawala wa kifisadi?

---

⁷⁴ Waziri Mmoja Mkuu wa zamani amewahi kusikika akimuonya mwanasiasa mmoja wa upinzani kuwa hilo la Meremeta ni la kuliacha akidai kuwa ni “aibu”.

Basi tunayo budi kujaribu kuyaunganisha kwa kadiri tunavyoweza. Katika kufanya hivyo bila ya shaka tutazua maswali mengine kabisa na wakati mwingine tutachokoza kwa hoja nzito ili kupata majibu. Yote haya ni katika jitihada ili hatimaye tuweze kupata ukweli wote. Maana, hata katika kazi hii nzito hatuwezi kujitapa kuwa tunaujua ukweli wote juu ya suala hili la Meremeta bali kwa kidogo tu tumejaribu kuifunua.

Yafuatayo basi, tunaamini ni mahitimisho kadhaa ambayo mtu yeyote makini anaweza kuyafikia akichunguza na kufuatilia ushahidi na madai tuliyoyatoa hadharani. Si lazima tukubaliane juu ya mahitimisho haya na watu mbalimbali wanaweza kufikia mahitimisho tofauti. Hata hivyo, haya ni ya muhimu na kutusukuma kutafakari ni hatua gani kama taifa tuzichukue ili kulifunga na kulimaliza suala hili la Meremeta ambayo kwa hakika ni “aibu” ya taifa letu.

1. Kwa watu wengi wakiwemo wabunge na watendaji wengi wamekuwa wakichanganya mambo mawili ambayo yote yakichunguzwa vizuri yataonesha jinsi gani taifa limezugwa likazugika. Utata wote wa kampuni ya Meremeta ni lazima utatuliwe kwani bila ya kufanya hivyo tutaendelea kuthibitisha kuwa utajiri wetu umekuwa ukitumika kuchochea migogoro katika eneo la maziwa makuu na kwa namna fulani kuthibitisha jinsi gani utajiri huo unaporwa na makampuni ya kigeni yakiwa na baraka zote za watawala wetu.
2. Kiasi cha dhahabu kilichokuwa kinapatikana kati ya 1997-2000 ni kikubwa sana hasa ukiangalia takwimu zinazoonesha kiasi kilichosafirishwa nje, hata hivyo kiasi rasmi kilichorekodiwa ni kiduchu mno. Je dhahabu yote ile iliweza vipi kusafirishwa na ilichukuliwa na nani na kwa namna gani? Tunaamini Meremeta na watu waliokuwa nyuma yake wanahusika kwa kiasi kikubwa na uporaji huu wa madini yetu.
3. Meremeta iliundwa kwa ajili ya kikundi cha watu wachache kuweza kujipatia fedha nje ya Bajeti ya Tanzania kuweza kufadhili manunuzi ya silaha na usafirishaji wa silaha haramu kuelekea kwenye maeneo ya migogoro ya maziwa makuu⁷⁵. Hilo ndilo lengo la kwanza la Meremeta ambalo linafichwa na kutajwa kuwa ni la “usalama wa taifa”. Ununuzi wa dhahabu kutoka kwa wauzaji wadogo wadogo uliofanywa na Meremeta haukufanywa kwenye eneo la Buhemba tu bali hadi huko Kigoma ambako madini toka Congo yalikuwa yakiletwa na kuuzwa kwa madalali wa Meremeta. Ni kwa kiasi gani madini toka Congo yalipatikana kwa damu na kununuliwa na kampuni ya “serikali” linabakia kuwa miongoni mwa maswali muhimu.
4. Utajiri wetu wa maliasili ndio kiini cha kundi la watu wachache (wananchi wenzetu na wageni) kuamua kujitajirisha na kufanya kufukuru. Uwepo wa dhahabu na urahisi wa upatikanaji wake umewavutia watu wa kila aina. Bahati mbaya sana uwepo wa machafuko kati ya majirani zetu nako kumevutia watu wengine waovu ambao wametumia nafasi hiyo ya mateso ya binadamu wenzao ili kujitajirisha.

---

⁷⁵ Hili limedaiwa na mwanaharakati aliyefunua kwa kiasi kikubwa suala la IPTL.

Tunaweza kuona bila ya msaada mkubwa jinsi gani utajiri wa madini ni sehemu kubwa ya mgogoro wa vita vya wenyewe kwa wenyewe huko Congo na jinsi gani utajiri huo umekuwa pia ni sababu ya machafuko huko Angola, Siera Leone na Liberia.

Kama Watanzania na kama Waafrika wakati umefika wa kudai utajiri wetu utumike kwa ajili yetu na kuzuia utajiri wetu kuwa laana juu yetu kama ilivyo katika baadhi ya nchi ambazo zina utajiri wa kila aina lakini zimeishia kuwa na umaskini wa kutupwa.

5. Kuna ushahidi mkubwa wa jinsi gani vyombo vyetu vya sheria na usalama vimezembea kwenye usukani kiasi cha kuwezesha na wakati mwingine kushiriki moja kwa moja katika uporaji wa raslimali zetu bila ya kujali nani anaathirika. Kitendo cha vyombo vyetu kuruhusu ndege za kina Bout na Dr. Kambale kutua kwenye viwanja vyetu ni kitendo cha aibu.

Tunashangazwa na jinsi gani uongozi wa juu wa taifa letu umekuwa kama mbuni ukijificha kichwa chake mchangani wakati mwili wake wote unaonekana. Kwa kiasi kikubwa umefanikiwa katika kuzuia habari za Tanzania kuhusika katika usafirishaji wa silaha haramu kutoka katika vyombo vya habari vya kimataifa lakini umeshindwa kuzuia uporaji wa urithi wetu kwenda ng'ambo.

Hata hivyo ukimya huu sasa hauwezekani tena kwani hii ni aibu yetu sote kama Watanzania. Ni aibu ambayo tunayo budi kuiita kwa jina lake, na kujaribu kwa uwezo wetu wote kuondokana nayo.

6. Kuna mtandao mzito sana wa ufisadi ambao umewezesha mambo mengi kufanyika. Mtandao huo tunaamini umejikita katika nafasi mbalimbali serikalini na umetanda hadi nje ya nchi na hivyo kuwezesha mambo mengi kufanyika pasipo kujali matokeo yoyote (with impunity).

Mtandao huu ni mtandao ambao umewezesha mambo mengi kufanikiwa kuanzia uundwaji wa Meremeta, kashfa katika sekta ya Nishati, kashfa za madini, kashfa za wizi wa fedha kutoka Benki Kuu n.k Ni mtandao ambao tunaamini kabisa licha kuendeleza kuchota utajiri wetu kwa kiasi kikubwa unaendeleza dhana ya kuwa Watanzania ni maskini.

7. Bado kuna mambo mengi ambayo tunahitaji kuyajua na hasa nafasi ya watumishi mbalimbali wa serikali katika suala zima la Meremeta na usafirishaji wa silaha haramu. Kwani tunabakiwa na mshangao mkubwa jinsi gani watu hawa wote wanathubutu kufanya wanayofanya huku wakifumbiwa macho na wengine wakiendelea na nafasi zao hadi sasa na huku wengine wakizawadiwa nafasi na vyeo vikubwa zaidi.

8. Kama dhahabu na madini mengine yameweza kutuletea matatizo na kututengenezea uongozi uliopo sasa, itakuwaje siku ambapo mafuta yataanza kububujika kutoka katika visima vyetu? Tusipoamua kutengeneza sasa mifumo na miundo ambayo itahakikisha kuwa kundi lile lile la waporojai wa dhahabu, almasi na tanzanite yetu halijikiti katika kupora mafuta yetu basi tujue kuwa yale tunayoyaona kwenye vyombo vya habari huko Nigeria, Sudan na Guinea yatatokea hata kwetu.

Tunashuhudia malumbano ya mafuta bidhaa ambayo haijagunduliwa bado yanavyotishia umoja wa taifa letu na muungano wetu na jinsi gani viongozi wetu wanashindwa kutatua matatizo madogo ya mjadala wa mafuta ambayo hayapo na kubakia wanapigana mikwara na kutunishiana misuri. Itakuwaje basi siku itakapotajwa kuwa hatimaye mafuta yamegundulika Zanzibar? Itakuwaje siku ambapo itakuja kuonekana kuwa Tanzania ina mafuta kupita Nigeria, Angola, Uganda na nchi nyingine za Afrika?

Tutakuwa na uwezo kweli wa kuzuia makampuni makubwa ya mamluki na yale ya uchoaji raslimali kuingia nchini kwa mikataba mingine ya kiujima kama tulivyofanya kwenye sekta ya madini? Hivyo, kwa kuangalia ripoti hii tunaweza kuona pasipo shaka yoyote ile kuwa ni utajiri wetu ndio unatusababishia umaskini wetu!

SURA YA NANE MWITIKIO WETU.

Tukifikia mahitimisho hayo na bila ya shaka mengine kufuatana na mtu, swali kubwa linakuja ni mwitikio wetu kama mtu mmoja mmoja na kama taifa uweje. Tuliyoaandika kwa hakika ni kidogo sana kulinganisha na yale yote yaliyopo huko nje. Kutoka na kubanwa na bajeti yetu ndogo kabisa ya kujitolea katika hali hii ngumu ya uchumi duniani tuna uhakika kuna majibu tumejaribu kuyatoa lakini vile vile kuna maswali mengine ambayo yanahitaji majibu. Kuna mambo mengine ambayo bila ya shaka tungeyafuatilia zaidi na hivyo msomaji yeyote makini anaweza akaona “mapengo” katika baadhi ya habari.

Hata hivyo, kile kidogo tulichokifanya kinatulazimu kuitikia na kinamuita kila Mtanzania kuitikia kwa namna anavyoweza. Tunaamini tuna uamuzi wa kukaa kimya au kuzungumza, kukataa au kukubali, kutaka hatua zichukuliwe au kumezea mate na kuendelea kuficha aibu yetu. Hata hivyo, kwa upande wetu tuna mapendekezo machache kwa uongozi wa taifa letu kama mwitikio wa ripoti hii ndogo ambayo lengo lake kubwa ni kuchokoza ukweli.

Kwanza, ununuzi na uuzaji wa madini hasa dhahabu, almasi na Tanzanite usitishwe mara moja ili kuruhusu uundwaji wa vyombo vyenye nguvu ya kuweza kusimamia madini hayo na kuhakikisha kuwa madini yote yanachimbwa nchini yanajulikana yamechimbwa wapi, na nani, na yameuzwa wapi, na nani na kwa vipi. Hatuwezi kuendelea kuruhusu utajiri wa nchi yetu kuwa kisima cha watu wachache kujitajirisha. Hii ina maana ya kuwa madini hayo yasiendeleo kuchimbwa hadi sheria mpya ya madini imeundwa, vyombo vya usimamizi wa madini na mtindo mzuri wa forodha ume.

Kwa muda mrefu madini yetu yamekuwa yakisafirishwa nje ya nchi katika utaratibu ambao unafungulia watu hatari kujiingiza. Bila ya kutengeneza muundo mpya wa uchimbaji, ununuzi na usafirishaji wa madini yetu tutaendelea kupoteza mabilioni ya fedha.

Fikiria kuwa kati ya 1997 hadi 2005 Tanzania imeuza nje dhahabu ya thamani ya dola Bilioni 2.54 (karibu trilioni tatu) na kwa hakika kuyafanya baadhi ya makampuni na watu kuwa matajiri wa kutupwa; wakati huo huo kiasi cha fedha za kodi na mrahaba ambacho Tanzania imepata ni dola milioni milioni 28 hivi tu kwa mwaka. Kweli utajiri wetu ndio kiasi hicho tu tunachopata? Takwimu nyingine zinaonesha kuwa katika kipindi hicho Tanzania imepoteza zaidi ya dola milioni 265 kama kodi, mrabaha na malipo mengine⁷⁶

---

⁷⁶ Lissu, T A, Curtis, M; (2008), “A Golden opportunity; Justice and respect in Mining”

Wataalamu wengine wanaonesha kuwa kiasi kilichopotea ni zaidi ya dola milioni 782.12 ndani ya miaka sita!⁷⁷

Pili, kuzuia mara moja usafiri wa ndege kutoka maeneo ya raslimali za asili (mbuga, machimbo ya dhahabu n.k) kwenda nje ya nchi. Safari zote za ndege kwenda nje ya nchi ni lazima zitoke kwenye viwanja ambavyo vina forodha. Hili ni muhimu kwani suala la Loliondo huko nyuma lilitokana kwa kiasi kikubwa na taratibu zetu kuruhusu wageni kuweza kuingia katika nchi yetu na kutoka na utajiri wetu bila ya kuulizwa na mtu yeyote.

Tatu, Uwanja wa ndege wa Mwanza na Bandari ya Dar-es-Salaam vinahitaji uangalizi maalum hususan katika suala zima la usafirishaji wa silaha haramu katika maeneo ya maziwa makuu. Katika hili tunaamini ipo haja ya kupata ushirikiano na taasisi za kimataifa ambazo zinafuatilia vyombo mbalimbali vya usafiri vinavyotumiwa na madalali wa silaha haramu. Ni lazima tuhakikishe kuwa viwanja vyetu vya ndege, reli, barabara na bandari zetu havitumiwi na wasafirishaji wa silaha haramu.

Hatuwezi kuendelea kusubiri Umoja wa Mataifa na taasisi za nje kutueleza kinachotokea katika ardhi yetu wenyewe. Ipo haja ya kuundwa chombo maalum ambacho kitahakikisha na kusimamia, na kukagua ndege zinazotoka Tanzania kwenda maeneo ya maziwa makuu hususan DRC na Rwanda.

Tunatambua mikataba iliyopo na nchi ambazo hazina bahari kutumia bandari zetu na reli etu kusafirisha silaha kwa ajili ya majeshi yao. Hata hivyo, tutakuwa tunafanya makosa makubwa kama katika mikataba hiyo hatujali silaha hizo mwisho zinaishia wapi. Kuna mifano kadhaa ya silaha ambazo zimepitia katika bandari zetu zikionesha kuwa ni za serikali za Uganda au Rwanda na mwisho wake zinaishia mikononi mwa vikosi vya waasi.

Ikumbukwe kuwa kaka yake na Museveni Gen. Salim Saleh⁷⁸ ana hisa za kutosha tu katika kampuni mojawapo ambayo ni tawi la Executive Outcomes na ameshatajwa mara kadhaa katika ripoti za umoja wa mataifa kuhusika na usafirishaji wa silaha haramu au kuunga mkono vikundi vya waasi huko Congo na Rwanda. Siyo yeye tu bali pia baadhi ya maafisa wa ngazi za juu wa Jeshi la Uganda wameshawahi kutajwa katika hili la kusafirisha silaha haramu na uuzaji wa magendo wa madini ya dhahabu.

Bila kuweka mfumo mzuri wa forodha na hasa maeneo yale yanayopakana na maeneo ya migogoro tunachofanya ni kujiandaa tu kwa watu kama kina Bout. Ni lazima tuhakikishe kuwa hakuna ndege inayoruka kutoka kwenye viwanja vyetu ambayo hana hati na nyaraka zinazostahili za forodha lakini pia kutokana na yale tunayoyajua tutengeneze sheria (kama haipo) ya kuwapa maafisa wetu wa forodha uwezo wa kukagua chombo

---

⁷⁷ Sanga, S., (2007); "The role of poor governance in Tanzanite-Al-Qaida link controversy", Open Society Institute.

⁷⁸ Angalia Operesheni za EO huko Uganda.

chochote cha usafiri na uamuzi wao juu ya mizigo hiyo uwe wa mwisho (usiingiliwe kama ule ulioruhusu ndege ya Bout iliyozuliwa Mwanza).⁷⁹

Hapa tunaamini ipo haja ya Bunge kutaka kujulishwa juu ya safari za ndege zinazofanyika na zilizowahi kufanyika kwenye uwanja wa ndege wa Mwanza na ule mdogo wa Buhemba. Tuna hofu kuwa kama ilivyokuwa kule Kaabong, Karamoja mtindo ule ule ulifuatwa wa kuweza kutorosha dhahabu yetu kwenda nje ya nchi.

Nne, kwa vile kuna mahusiano ya kutisha kati ya uchimbaji madini, usafirishaji wa silaha haramu, na usafirishaji wa fedha haramu, wakati umefika wa kuomba msaada wa kimataifa wa taasisi ya New Scotland Yard ya Uingereza ili kuweza kuelewa kina cha kuhusika kwa Meremeta/Buhemba katika kufadhili makampuni ya mamluki na zaidi kuhusu kuhusika kwa baadhi ya maafisa wetu wa umma katika kuwezesha biashara haramu na uuzaji wa magendo wa dhahabu yetu.

Tano, tunapendekeza watu wafuatao wachunguzwe na taasisi huru ya kimataifa na endapo ushahidi wa kutosha utaweza kuonekana kuwa wanahusika kwa namna yoyote ile katika kuruhusu, kufaidika au kwa namna moja au nyingine kuwezesha usafirishaji wa silaha haramu na fedha haramu katika eneo la maziwa makuu basi wachukuliwe hatua za kisheria. Tuko tayari kutoa ushirikiano wote utakaohitajika kwa chombo hicho huru cha kimataifa kitakachoitwa kuchunguza suala hili. Hapa tunapendekeza uchunguzi wa Mahakama ya Kimataifa ya Uhalifu – The Hague. Tunaamini taasisi kama ICC (International Criminal Court) ina uwezo na nguvu ya kutosha kuweza kuchunguza wanasisa wetu na hata kuleta mashtaka ya kimataifa dhidi yao kwani vyombo vyetu vya ndani haviwezi kufanya hivyo.⁸⁰

Tunaamini vyombo vyetu vya ndani vya usimamizi wa sheria vimeshindwa kufanya kazi yao na njia pekee ya kurudisha heshima kwa taifa letu ni kuvishirikisha vyombo vya kimataifa vya uchunguzi wa mambo ya kihalifu au vyombo vya nchi rafiki (isiwe Afrika ya Kusini!).

Sababu kubwa ya kutoa wito huu ni kuwa kundi la watu hawahawa tayari wanaguswa katika mambo mengine ya uporaji wa raslimali za nchi yetu na licha ya kuhusishwa kwao na vitendo kadhaa vya kifisadi (EPA, Rada, Kiwira, Ununuzi wa vyombo vibovu vya jeshi, mikataba mibovu iliyoligharimu taifa mabilioni na kujibinafsishia mali za Watanzania) bado wanaendelea kuishi kama watu huru.

Wengine wanahitaji kuhojiwa kwani walikuwa katika nafasi ambazo zinatoshwa kujua nini kinaendelea katika sekta ya madini na jeshi letu. Tunaamini wapo wahusika na wapo ambao wanaweza kutusaidia kufahamu wahusika hasa wa uporaji wa raslimali zetu na waliochangia machafuko katika maeneo ya maziwa makuu ni kina nani hasa.

---

⁷⁹ Imeandikwa kwa kirefu katika ripoti ya “Tanzania’s role in arms trafficking”

⁸⁰ Jinsi serikali ilivyoshughulikia wizi wa mabilioni toka Benki Kuu ni dalili ya kutosha kuwa hakuna chombo ndani ya nchi yetu kinachoweza kufuatilia mambo ya usafirishaji wa silaha haramu, na uporoja wa raslimali zetu.

- **Benjamin Mkapa:** Aliyekuwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
- **Fredrick T. Sumaye:** aliyekuwa Waziri Mkuu
- **Robert Mboma:** aliyekuwa Mkuu wa JWTZ ambaye baadaye alishika nafasi ya Ukurugenzi wa Meremeta Ltd.
- **Andrew Chenge:** Aliyekuwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali ya Muungano
- **Cornel Apson Mwang'onda:** Aliyekuwa Mkuu wa Usalama wa Taifa
- **Edgar Maokola Majogo:** Aliyekuwa Waziri wa Nishati na Madini na pia Waziri wa Ulinzi na JKT
- **Dr. Abdalah Kigoda** – Waziri wa Nishati na Madini
- Na wengine ambao itaonekana ni lazima.

Sita, serikali iweke hadharani makubaliano yake na kampuni ya Executive Outcomes na Triennex ambayo yalizalisha kampuni ya Meremeta. Makubaliano ambayo ndani yake tutajua wakati makampuni hayo yanapata dhahabu yetu na utajiri wan chi yetu kupitia dhahabu hiyo sisi kama taifa tunapata au tulitakiwa kupata nini.

Saba, Bunge liagize utafiti huru wa kiasi cha dhahabu kilichobakia sasa hivi katika machimbo ya Buhemba. Hii ni katika kulinganisha taarifa mbalimbali za dhahabu iliyochimbwa Buhemba katika kipindi cha uhai wake chini ya Meremeta. Isije kuwa kama baadhi ya wabunge walivyopaza sauti zao “tumechoka kuachiwa mashimo ya zebaki!”.

Bila ya shaka watu wengine wanaweza kuja na mapendekezo mengine au kuyaboresha tuliyo yatoa ili hatimaye tuweze kuhakikisha kuwa utajiri wetu unatutajirisha Watanzania wote siyo kundi la watu wachache na wageni wawekezaji wanaowaogopa kama “Wakwe”⁸¹

Nane, kabla hatujaenda mbali sana katika suala la utafiti wa mafuta ni vizuri kutengeneza sera ya mafuta na sheria itakayosimamia uchimbaji wa mafuta. Kama suala la madini ni mfano kuna uwezekano mkubwa wa utajiri wa mafuta endapo yatagunduliwa kwenda kutajirisha mataifa na makampuni makubwa ya kimataifa huku yakituacha Watanzania natukiendelea kuukumbatia umaskini. Tumeshayaona huko Nigeria, Niger, Chad na nchi nyingine za kiasia ambazo licha ya kuwa na utajiri wa mafuta bado watu wake wanaendelea kuogelea katika bahari ya umaskini wa kutupwa. Kwanini tunafikiri Tanzania itakuwa tofauti?

Ni vizuri kujiandaa kabla ya janga.

---

⁸¹ Dr. Harrison Mwakyembe akilalamikia suala la mgodi wa North Mara ambao umekuwa ukilalamikiwa na wananchi kwa kuachilia sumu toka mgodini kuingia katika vyanzo vya maji.

MWISHO

Kama Taifa hatuna budi kusimama na kulinda raslimali zetu. Jukumu hili ni la Kikatiba kwa kila Mtanzania. Ni jukumu ambalo hatuwezi kuliachia mikononi mwa kikundi cha watu wachache au kufikiri ya kuwa mtu mwingine atafanya usimamizi huo. Dhahabu, almasi, tanzanite, uranium na madini mengine yote yanayopatika katika ardhi yetu ni urithi wa Watanzania wote.

Tunapoachilia wageni wauchukue utajiri wetu huo kama wako kisimani tunasaliti taifa letu na tunakihukumu kizazi kijacho cha Watanzania kwenye umaskini na uombauomba wa milele.

Pale wageni na makampuni ya kimataifa yanaponufaika zaidi na urithi wa wana na mabinti wa taifa letu kwa haki kabisa wale walioko madarakani sasa wanapoteza haki yao ya kuitwa viongozi; wanapoteza haki yao ya kututawala na kwa msingi huo ni jukumu la Watanzania kuhakikisha kuwa viongozi wote wanaosimamia uporaji huo wa utajiri wetu hawapewi nafasi nyingine ya kusimama kama watawala juu yetu.

Tunaamini wakati umefika wa kutumia utajiri wetu kujiletea sisi wenyewe maendeleo ambayo tunayatamani sana. Umefika wakati utajiri wetu uwe chanzo cha kuinua maisha ya kila Mtanzania na siyo kikundi cha watu wachache. Ni lazima na sisi tujifunze kile ambacho nchi nyingine zimefanikiwa kufanya nacho ni kutumia utajiri wao kuinua maisha ya watu wao. Hatuwezi kuendelea kukinga mikono kuomba kwa wageni huku tukijiita “maskini”.

Tunaamini tunapoelekea uchaguzi mkuu wa 2010 kati ya mambo mengi ya kuamua tumchague nani kuwa kiongozi wetu hakuna kilichokikubwa kama kujua ni nani atasimama kuulinda utajiri wetu na kuhakikisha kuwa utajiri huo utatumika kutufaa sisi kwanza na wawekezaji na makampuni ya nje baadaye, tena kwa mbali.

Uchaguzi wa mwakani uwe ni uchaguzi wa ulinzi wa raslimali zetu. Tusikubali tena kuona tunaendelea kutendwa kama wageni katika taifa letu; tusikubali kuendelea kuomba omba misaada ya wafadhili kana kwamba sisi ni maskini wakati mabilioni ya fedha zetu yanapelekwa kuendeleza mataifa ya watu wengine na kuinua maisha ya vibosile wa hukio; tusikubali tena kukaa kimya kama wana yatima wakati tuna mzazi wetu mwenye utajiri wote na ambaye amekuwa mwaminifu kutupa mema yake, yaani Tanzania.

Ripoti hii na iwe chachu mpya ya fikra ya kukataa viongozi wabovu na wabinafsi, iwe ni nuru ya kuangalia kwenye giza na kutumulikia huko tunakotaka kwenda; iwe ni sumu dhidi ya mafisadi na kero kwa viongozi wote ambao wamelifikisha taifa letu katika umaskini usio wa lazima.

Na sisi sote twende “na tuwe Cheche” za mabadiliko tuyatakayo.

Mungu Ibariki Tanzania,
Mungu tubariki wana na mabinti wa Tanzania,
Na uwashushe maadui wa taifa letu!